

ऋजुलघ्वां : मालतीमाधवकथा ।

THE RJULAGHVĪ
OF PŪRNASARASVATĪ

Critically Edited
For the First Time with an Introduction,
Indexes and Notes

BY

N. A. GORE, M.A.

Professor of Sanskrit and Ardhamagadhi
S. P. College, Poona

FOREWORD BY

Dr. V. RAGHAVAN, M.A., Ph.D.
University of Madras



POONA
ORIENTAL BOOK AGENCY

1943

*Published by—Dr. R. N. Sardesai, L. C. P. S.,
for the Oriental Book Agency, 15 Shukrawar, Poona 2.*

All rights reserved by the Publisher.

TO
MY GURU

Prof. H. D. VELANKAR, M.A.

on his

Fifty-first Birth-day

FOREWORD

Though it is true that Character and Story do not stand by themselves or apart from Emotion, it may be viewed that, speaking generally and as a whole, Western Literature belongs to what may be conveniently termed the *Character-Paddhati* and Sanskrit Literature, to the *Rasa-Paddhati*. The aim of the Sanskrit Dramatist was the presentation of Rasa, character and story being useful to him only in subordination to certain ideals of Rasa-portrayal. There are, however, exceptions to this rather general observation, and the field of Sanskrit drama is not devoid of dramas which develop the gripping interest of an intricately worked plot, as well as of sharply drawn characters. The story is certainly full of closely woven details in the *Mālavikāgnimitra*, and in the *Nāṭaka* of Viśakhadatta, the *Mudrārāksasa*, it is well known that the ramifications of the plot are such as are not to be easily understood. But, as a rule, such story and character interest comes off prominently in the social type called the *Prakarana*, which though meagre in the survivals now, was once quite numerous. The glimpses that we have in the citations in dramaturgical and rhetorical works like the *Abhinavabharati*, the *Śṅgāraprakāśa*, and the *Nāṭyadarpana* of plays like the *Puspadūṣita* and the *Devicandragupta* give promise of the great enrichment to Sanskrit dramatic literature that would result by the discovery of our lost *Prakaranas*.

Of the plays now available to us, both in the *Prakarana* and the *Nāṭaka* class, two stand out foremost in point of their story, the *Mṛcchakaṭika* and the *Mudrārāksasa*. The former excels in the variety of its interest, and the intricacy of the plot in the latter is such that an external aid to

understand the theme has been found necessary. In the Tanjore Library there is a manuscript of a prose work giving a plain narrative of the story of the *Mudrārāksasa* and in the Adyar Library also, there appear to be two such narratives of the story of the same drama, *Madrārāksasa-kathāsaṅgraha* and *Mudrārāksasakathāsāra* (Catalogue II, p 10b, 27-H-27, 27-H-29, 24-A-4) Besides these, there is also the *Cānakyakathā* of Ravinartaka of Kerala edited by Satish Churan Law in the Calcutta Oriental Series, a metrical version of the *Mudrārāksasa* story based on a prose version which it refers to, and about the identity of which we cannot say anything at present.

Of the story of the *Mṛcchakaṭīka*, none has written a running narrative like these, but of the *Prakaraṇa* of *Bhava-bhūti*, the *Mālatīmādhava*, there has been some endeavour to present the theme in the form of a simple narrative. In the India Office, there is the manuscript of an abstract of the *Mālatīmādhava* by a writer named Ganeśa Śarman of Mithilā, this work named *Mālatīmādhavaprakaraṇopdhāra* (India Office Catalogue No 4136) summarises the play as it is, starting with the *prastāvanā* itself. Different in form and far better as a composition is the metrical version of the story of the *Mālatīmādhava* by *Purnasarasvatī*. Known as *Ṛjulaghvī*, the work gives in its 266 verses in various metres, a straight and easy account, as the name implies, of the story of the marriage of *Mālatī* and *Mādhava*.

Purnasarasvatī is a *sannyāsin* of Kerala, and a well-known commentator of *Kāvya*s and *Nāṭaka*s, including the *Mālatīmādhava* itself. This epitome of his of the *Mālatīmādhava*, preserved in a manuscript in the Madras Government Oriental Manuscripts Library, had attracted the attention of several scholars and students, and several years ago I was helping a friend of mine here for bringing

out an edition of it. I am glad that Śrī N A Gore, M A, Professor of Sanskrit and Ardhamaḡadhī in the S P College, Poona, and editor of the *Poona Orientalist*, took up the work and finished it satisfactorily. I had gone through the edition as it was appearing serially in the pages of the *Poona Orientalist*, and subsequently also Śrī N A Gore is publishing it in book form now with an exhaustive critical Introduction, which includes a summary of the story and an account of the author Purnasarasvatī and his works, and is furnished with an index of verses and notes. I congratulate him on his painstaking work and hope that in the coming years more such works and others of greater importance too will claim his industry.

The *Rjulaḡhī* will surely be profitable to students who study the *Mālatīmadhava* for examinations and as a *Khandas kavya*, it can also be independently prescribed for study in the Intermediate classes of our colleges.

Department of Sanskrit, }
 University of Madras }
 21-9-43

V RAGHAVAN

PREFACE

The *Rjulaghvi* by Purnasarasvati, as is evident from its sub-title viz the *Mālatimādhava-Kathā*, is a metrical epitome of the *Mālatimādhava*, the well known drama by Bhavabhūti. It is being printed here for the first time, from the only extant manuscript, preserved in the Government Oriental Manuscripts Library, Madras. The text of the *Rjulaghvi* that is given in the following pages, is based on the authorised Devanāgarī copy of the above Ms. purchased by me from the Library on 24th March 1942.

The work is preserved complete, except for lacuna in a few places and occasional confusion between some letters. On account of this fact, some emendations had to be made, with the help of the drama, *Mālatimādhava*, in a number of cases, to remove the obvious corruptions in the text and to make it more readable. Then I discussed most of these emendations with Pandit Purushottama Shastri Ranade of the Anandashrama, Poona. In this edition, the actual words in the manuscript, which are emended in the body of the text, are duly pointed out in the foot notes.

The Introduction deals with the life and works of Purnasarasvati. As a full account of the life and literary career of this prominent writer is not yet available, I have put together all the information I could gather about his date and works, from various sources with due acknowledgments. The three Indexes of (1) stanzas in the text, (2) the metres, and (3) the stanzas from the *Mālatimādhava* quoted in the work, will, it is hoped, be found useful for a close study of the text. A few notes have been added at the end to explain or draw attention to the difficult and obscure passages in the work.

Before bringing out the work in a book form, I published it serially in the *Poona Orientalist* (Vols VI and VII), with a view to get the benefit of the suggestions of other scholars. In response to my request in this behalf, Dr V Raghavan of the University of Madras and Pandit Raghunatha Shastri Patankar of Rajapur made many valuable suggestions and drew my attention to the slips that had still remained in the text as published in the *Poona Orientalist*. Dr Raghavan has obliged me still further by writing a Foreword to this little book. The Dewan of Cochin, M R Ry Rao Sahib E Krishna Memon Avl, Commissioner of Devaswams, Cochin, P Anujan Achan, Govt Archæologist, Cochin, and Prof K. Rama Pisharoti of the Maharaja's College, Ernakulam, have all favoured me with information pertaining to Purnasarasvati's life and his associations with Tripunithura. Mr D G Padhye, B A has helped me a good deal by carefully reading the proofs and suggesting a few emendations. I offer my most sincere and grateful thanks to all the above mentioned gentlemen for the help they have rendered in the preparation of this edition. I am thankful to my student friends Mr B M Kulkarni, r D, and Mr N V Saswadkar for preparing the press copy. My thanks are also due to the late Dr N G Sardesai for his readiness to publish this work first through the *Poona Orientalist* and then to include it in the *Poona Oriental Series*. I must not omit to thank the Manager of the Samarth Bharat Press, Poona, for the interest evinced by him in the printing of this book.

Vijayadaśami,
8th October 1943
327 Sadashiv, Poona 2 }
}

N A GORE

CONTENTS

	Pages
1 Foreword	5
2 Preface	8
3 Introduction	11
4 Text	1
5 Index I The 1st lines of stzs in the text	52
5 Index II Metres	62
7 Index III Stzs from the <i>Malatimadhava</i> quoted in the text	63
8 Notes	65
9 Errata	72

INTRODUCTION¹

Manuscript Material.—Aufrecht does not record any MS of the *Rjulaghvī* in his *Catalogus Catalogorum*. As far as I know, it is preserved in a single MS which is in the possession of M R Ry Charalayam Raja Kunnambulam, Cochin State. A transcript of it made in 1919-1920 is kept in the Govt Oriental MSS Library, Madras. The text of the *Rjulaghvī* presented here is based on the authorised copy of the above mentioned transcript at Madras, bearing the R. No 3016. According to the description of this transcript (or MS) given in the Triennial Catalogue of MSS vol iv pt 1, Sanskrit A, it is written on paper in the Devanagari script and contains 24 folios, each folio having 20 lines on an average, folio 24b is left blank. I tried to get a fresh transcript of the original (Cochin) MS or at least its description, but the Deputy Secretary to the Govt of Cochin, in his letter dated the 31st January 1942, informed me that "the manuscript referred to could not be traced."

Fortunately for us, however, the work as now available in the transcript at Madras is preserved in a complete form, except for a lacuna here and there there appears to be some gap between stzs 31 and 32, at least two lines are missing between stzs 18 and 19, and the last line of stz 35 and the first of stz 255 are also wanting. Otherwise the text is generally well preserved. There are, however, a number of cases where difficulty is felt in getting at a clear meaning due to scribal errors. e.g. ह is written for the correct भ, न for य, त for क, म for व, र for द or प, व for ध or च, स for म, ग for व, च for न, क for तृ, प्र for त्र

1 This Introduction is based on 'The *Rjulaghvī* a metrical epitome of the *Malatimadhavam*' a paper submitted by me to the Eleventh All India Oriental Conference, Hyderabad, 1941

and *visarga* and *anusāra* are at times dropped. As the copy supplied to me and the transcript at Madras from which it is made are in the same script viz Devanāgarī and is also carefully compared with it by a Śāstrin different from the copyist, it is likely that these scribal errors must have arisen, in course of time, owing to the orthographical similarities of some south Indian script through which the original MS was handed down.

Procedure of Text Constitution —In constituting the text of the *Rjulgḥvī* I have followed the practice of correcting these errors in the body of the text, but in all such cases, the actual words in my copy are given in the foot-notes. Emendations also had to be made in a few cases where lacunas were found in the copy. Errors in the 19 stzs which are quoted from the *Mālatīmadhava*¹ are corrected with the help of the original play itself.

The Author His Works and Date

In the concluding stz of the *Rjulgḥvī*, the name of the author is given as Purnasarasvata², but this is due to metrical considerations and the real name of the author is Purnasarasvatī only, as is proved from another work of our author, the *Hamsasandeha*, in the concluding stanza of which also Purnasārasvata is given as the author's name³. In all other works of the author which have come to light so far the form Purnasarasvatī only occurs as the author's name.

His Works —The *Catalogus Catalogorum* of Aufrecht does not mention Purnasarasvatī as an author, though under *Meghadūta* he records a commentary on it called the *Vidyullatā* which we now know from the internal evidence

1 See Index III

2 Stz 266, वृत्तिरियमृजुर्ध्वी पूर्णगारस्वतस्य ।

3 Stz 10², पूर्णज्योति-पद्मगुणुष पूर्णगारस्वतस्य ।

to be the work of Purnasarasvatī. Recently, however, manuscripts of some of the works of Purnasarasvatī have been discovered in the South and the information about their nature and form that is available from the Descriptive Catalogues of MSS in the Govt Oriental MSS Library, Madras, and other sources, is noted below

(1) The *Vidyullatā* The *Vidyullatā*¹ which is a commentary on the *Meghadūta* is published as the 15th volume of the Vanī Vilas Sanskrit Series, Srirangam, together with the text of the *Meghasandēśa*. The Vanī Vilas Press amply deserves our thanks for bringing out an edition of this important commentary on the *Meghadūta*, for it is the most exhaustive of all the commentaries on the *Meghadūta* so far published. Not only does Purnasarasvatī give lucid explanations of words and phrases in the text, discuss occasionally variant readings and explain the figures of speech, but also devotes considerable space to bringing out the beauty of the poem by pointing out the appropriateness of the various expressions used in the poem. "It is a very critical study of the poem itself"² Another important feature of the *Vidyullatā* is the wealth of quotations from various books and authors, found in it.

(2) The *Hamsasandēśa*³—The Trivandrum Sanskrit Series has published another work of Purnasarasvatī called the *Hamsasandēśa*. "The subject of this Sandēśa is the message communicated to Lord Śrīkṛṣṇa sporting in the Vṛndāvana, by a damsel residing in Kāñcīpura who was enamoured of Him on beholding His triumphant procession on the occasion of a festival." It contains 102 stanzas, composed in the Mandakrāntā metre

1. Sri Vanī Vilas Sanskrit Series, Srirangam, 2nd Ed. 1925

2. Ed. of the *Vidyullatā* Preface p. 11

3. Trivandrum Sanskrit Series No. CXIX, 1937. Edited by K. Sambasiva Śāstri

(3) Next to the *Hamsasandeha* the *Kamalīnīrājahamsa*¹ is the only other original work of Pūrnasarasvatī so far known. "It is a drama in five acts describing the love between Kamalīnī and Rājahamsa and their subsequent union. It is said to have been staged on the occasion of the Spring festival of god Śiva celebrated in Vṛṣapura in the Kerala country."

(4) Pūrnasarasvatī has also written a commentary on the *Anargharāghava* of Muraṛī, called the *Anargharāghava-ṭippana*².

(5) Besides abridging the story of the *Mālatīmādhava* in the *Rjulaghvī*, our author has written a commentary on the same play, called the *Rasamañjarī*³. To judge from the few extracts given in the Descriptive Catalogues and the large number of folios on which it is written,⁴ it appears to be very comprehensive and exhaustive like his *Vidyullatā* on the *Meghaduta*.

(6) Though the Author Index published by the Govt. Oriental MSS Library, Madras, would inform us under the name Pūrnasarasvatī, that one of his works is called *Sukhabodhinī*, this is no doubt a misprint for the correct title *Bhaktimandākinī*⁵ which is a commentary on the *Viṣṇupādādikēsāntastuti* by Śrī Śankarācārya.

1 Government Oriental MSS Library, Madras, R No 12509

2 Government Oriental MSS Library, Madras, R N 2717, Trivandrum MSS Library Nos 1012 and 4910

3 Government Oriental MSS Library, Madras, R Nos 3071, 4380, 2858, Adyar Library, No 24 C 7 के 482, Trivandrum MSS Library No 2525

4. GOML, Madras, MS R No 3071 consists of 214 folios of 10½ x 9½ inches though it breaks off in the 9th acr.

5 GOML, Madras, R No 3181 (c) (इत्थं) पादादिकेशस्य भगवत्पाद-निर्मिते । भक्तिमन्दाकिनी व्याख्या चक्रे पूर्णसरस्वती ॥ मुखबोधिनी, by the by, is a com on the सिद्धार्थकौमुदी, by नीलकण्ठ, GOML, Madras, R No. 135.

These six together with the (7) *Rjulaghvī* are the only seven works of Purnasarasvatī for which we have a definite MSS evidence to rely upon. But a few more works are also ascribed to Purnasarasvatī and the information about them so far available from other sources is recorded below in the hope that more reliable and definite details would be forthcoming in course of time. M. Krishnamachariar mentions that Purnasarasvatī wrote (8 and 9) commentaries on the *Uttararāmacarita* of Bhavabhūti and on the *Nāṭyaśāstra* of Bharata.¹ According to Mr. M. R. Kavi, Purnasarasvatī has written (10) an epitome of Abhinavagupta's commentary on the *Nāṭyaśāstra*.² In his Introduction³ to the *Hamsasandēśa*, Mr. K. Sambaśiva Śāstri mentions yet another work of Purnasarasvatī viz. (11) a commentary on the *Śivalakṣapadadī* stava, while T. G. Ramasubā Iyer, B. A. of Trivandrum informs⁴ that Purnasarasvatī has written (12) a commentary on the *Śisupālavadha* of Magha. (13ff.) Lastly it may be mentioned that according to reports current among Kerala Pandits, Purnasarasvatī had composed commentaries on all the works of Kālidāsa.⁵

1 See *History of Classical Sk. Lit.*, p. 624, for his reference to the com. on the उत्तररामचरित, but he records no MS. of it in the foot notes on that page. In reply to my letter containing a query on this point he wrote to me on 9th August 1941, 'I cannot say where I got the information about Purnasarasvatī's commentary on *Uttararāmacarita*. It is said, he wrote a commentary on Bharata's *Nāṭyaśāstra*.'

2 Pp. 10 f. of Preface to his ed. of the *Nāṭyaśāstra* Vol. I, GOS. "There is an epitome for this commentary (अभिनवभारती) from the beginning to the middle of the 6th chapter which was probably written by पुर्णसरस्वती."

3 TSS No. CXXIX, p. 14.

4 In his letter, dated the 16th April 1942. "He is also known to have written a commentary on Magha's *Śisupālavadham*."

5 Sk. Introduction to the *Vidyullata*, p. 12, "कालिदासीयानां सर्वेषामपि काव्यानामयं व्याख्यातेत्यपि केरलेषु बहवः कथयन्ति।"

Life and Date of Pūrnasarasvatī

Like most of the Sanskrit writers Pūrnasarasvatī also is indifferent about giving any information in his works which would enable us to determine the salient facts of his life such as the place where he lived, the time when he flourished, the family to which he belonged or the exact number of his works

He is believed to be a Kerala Brahmin belonging to the family of Kaṭṭumadat (काटमास), and a native of the place called Triccambara¹ i. e. modern Trichur in Cochin State. His name would suggest that he had adopted Sannyāsa, for the suffixes *giri*, *tīrtha*, *bhārati* and *sarasvatī* are added on to the names of Sannyāsins only. According to some people, however, he was a Vaiṣṇava Brahmin of Kāncīpura² while yet others consider him to be a Nambudiri Brahmin of a village near Guruvayur³ in the Malabar District of the Madras Presidency. His connection with Cochin is pointed out by the fact that his drama was acted (for the first time) at Vṛsapura in the Kerala country. But it would be known more precisely if the exact significance of the term *Pūrnajyotiḥ* occurring in the Introductory and Concluding stanzas in some of his works⁴ can be accurately fixed. He offers salutation to Pūrnajyotiḥ, attributes the successful completion of a commentary to his grace, considers himself

1 Ed. of the *Harṣasandēśa* TSS No. CXXIX, Introduction p. 111

2. *Ibid.*, p. 111

3. M. Krishnamschariār, in his letter referred to above in foot note 15,—"Pūrnasarasvatī seems to have lived 300 years ago and was a Nambudiri Brahmin of a village near Guruvayur."

4 (a) The *Vidyullatā*, Intro. stz. 5a, पूर्णज्योतिशरणवर्णाज्जाह्वी
पूतयेना । and concluding stz. 1a पूर्णज्योति पदाब्जपरमाशु and conclud-
ing stz. 4 यस्य भासा जगद्भाति यद्भासा भाति मन्मद । अविद्याविदिये तस्मै
ध्यापूर्णज्योतिषे नमः ॥ This last = Intro. stz. 2 of the *Rasamanjari*

to be the particle of dust on the lotus-like feet of Purnajyotih the world, he says, is manifested by the light of Purnajyotih and prays that Purnajyotih should be ever present in his heart. He refers to Purnajyotih in the *neuter gender* also. This has been taken by some scholars as indicating that Purnajyotih was his favourite deity¹. According to M. Krishnamachariar, this Purnajyotih is the same as the presiding deity of the famous temple at Trippunithura in Cochin². This deity is also known by the name of Purnatrayisa or more popularly as सतानगोपालकृष्णस्वामी, and is represented by the image of Visnu seated on Ananta³.

(b) प्रणम्य सच्चिदानन्द पूर्णज्योतिर्निरञ्जनम् ।

अनर्घराघव नाम नाटक व्याकरोम्यहम् ॥

—Intro stz 1 of the अनर्घराघवटिप्पन

(c) मालतीमाधवस्येत्य दशमाङ्कार्यचर्चनम् ।

पूर्णज्योति प्रसादेन चक्रे पूणसरस्वती ॥

—A similar stz is found at the end of his com. on each act of the *Mālatīmādhava*.

(d) यद्गीतार्थश्रवणरमतो ध्वस्तमाहान्धकार कृष्णानन्दी त्रिचगति नरो जिष्णुभूत निहीते । स्वस्मिन्नेव प्रकृष्टितमहाविश्वरूप तदेक पूर्णज्योति स्फुरतु हृदि मे पुण्डरीकायताशम् ॥ —Another Intro stz to रसमन्त्री

(e) पदवाक्यप्रमाणनेत्रत्रयनिरीक्षणापरपरमेश्वरपूर्णज्योतिर्मुनिवरनिहित-निवृत्तकृष्णामृतपूर्णचन्द्रेण पूर्णसरस्वतीनामधेयेन कविना etc. Prologue to the *कमलिनिराजहस*

1 See stz यद्गीतार्थ etc. in the foregoing foot note

2 Sk Intro to the *Vidyullatā* p 11

“यतोऽयमादावन्त च पूर्णज्योतिरभिधर्माश्चर स्मरति । स च गोध्रीराश्वे (कोश्वि) 'तृप्पणितुरं' इति सुप्रथिते देशे महति क्षेत्ररत्ने अद्यापि कृतसंविधानः ।

3 Mr P. Anujan Achan, the Government Archæologist of the Cochin State was kind enough to inform me in his letter of the 17th September 1941 to the following effect: “There is a very ancient temple at Trippunithura, a place six miles to the east of Erankulam, whose presiding deity is called by the name *Pūṛṇatrayisā* or *Pūṛṇa-*

But it would be more reasonable to hold that Purnajyotiḥ is the name of the *Guru* of Purnasaravati, as is evident from the expression 'Purnajyotirmuniḥ', occurring in the Prologue of his *Kamalīnīrajahansa*. Prof. K. R. Pisharoti also who has studied the history of the Shrine at Trippunithura is of opinion that that Shrine 'is never termed by this name [i.e. Purnajyotiḥ] either in records or literature. My firm conviction is that Purnajyotiḥ was the name of the author's *Guru*'. We know from the other works of पूणसरस्वती that he was a Śiṣya of पूणज्यानि also called पूणज्यातिमुनि.³

Date — Purnasaravati refers to a number of authors and works in his commentary on the *Meghaduta* and there is also a large number of quotations in it which are given anonymously. The same must be the case with his other commentaries also. If we can settle the date of Purnasaravati it will be of great use in fixing the relative chronology of other authors referred to by him. Purnasaravati has been assigned by Mr. K. Sambaśhiva Śāstrī to a period between 1150-1590 A. D. on the grounds that he mentions Divakarasuri the teacher of Śaradatanaya (the author of *Bhavaprakāśanam* 1175-1250 A. D.) on the one hand and does not mention the great scholar and devotee Śrinarayanaḥṭṭapada on the other.² According to M. Krishnama chariār he is posterior to Mallinatha (middle of the 15th)

jyotiḥ. The image is that of Vishnu seated on Ananta — popularly known as Santanogopalakṛshṇa. In another letter of his dated the 2nd October 1941 he further informs me that the temple must have been existing in the 11th or 12th century A. D. as has been surmised from an old Vatteluthu nseript found in the temple.

- 1 In his letter to me dated the 25th September 1941
- 2 In another letter of his to me dated the 10th September 1941
- 3 Ed. of the *Hamsasandēśa* Intro. p. v

as he refers to Mallinatha's commentary in his *Vidyullatā*¹ But this statement does not appear to be correct, for I have verified all the references where Purnasarasvatī refers to earlier commentators, but there is none which unmistakably points to Mallinatha In the *Vidyullata* Purnasarasvatī quotes from the *Prabodhacandrodaya*, which is assigned to a period of 1097-1165 A. D. Therefore 1165 A. D. would be the upper limit for Purnasarasvatī If the statement of Prof. K. R. Pisharoti that the *Vidyullatā* is criticised by Parameśvara of Payyura Mana, probably identical with Parameśvara Mīmāṃsacakravartī, the son of Rsi II and contemporary of Uddanda is correct, we can fix the lower limit of Purnasarasvatī to be not later than the middle of the 15th century So on the strength of the data so far available, we can assign Purnasarasvatī to the period 1200 A. D.—1450 A. D.

1 Sk Intro to the *Vidyullatā* p 11, ' अथ च व्याख्याता मल्लिनाथादर्वाचीन इति ज्ञायते, यतोऽथ मल्लिनाथीय व्याख्यानमेव केचिदिति (sic) तत्र तत्र निर्दिशति । ' This is on the face of it incorrect for केचित् will refer to many commentators before him when only one is referred to, कश्चित् is used The following are the only references to earlier commentators in the *Vidyullata* (1) अत्राह कश्चित्—' यज्ञो रामगिरौ न्यवसदित्युक्तम्, उपरि तु तत्सन्देशप्रकार प्रपञ्चयिष्यते अतोऽस्माकं पठता शृण्वता च किमायातमिति । p 6 (2) कनकबलयस्यैकस्य धारण विरहचिह्न इति केचित् । p 8. (3) कवेर्यद्गृत्तान्ते सीताराघवसमाधिरस्तीति केचित् । p 7 (4) कथमपीति [पाठ] इति केचित् । p 38 This reading is found in Mallinatha's and also in Caritravardhana's commentary, who is admittedly earlier than Mallinatha (5) प्राणे तु सारज्ञा गजा इति केचित् । p 37 (6) रामगिर्याश्रमेषु रामेण चिरमध्युषितत्वात्तेनैव नात्रा प्रसिद्धो गिरि चित्रकूट इति केचित् । अन्य कश्चिदित्यन्ये । p. 6 (7) सर्पवेणीति कृष्णमुच्यते मभोगमण्डलमिति केचित् । p 33

The *Rjulaghvī*—An Appreciation

The *Rjulaghvī* consists of 265 stanzas composed in various metres. After offering salutation to Bhavabhūti, Purnasarasvatī says, "As the plot of the excellent drama, the *Mālatīmādhava*, is very complicated and hence difficult to be comprehended by the beginners, I give a short account of the same in verses written in diverse, pleasing metres"¹ It is not, however, an act-by-act summary of the drama, but an abridgment of the plot in the natural order of the events

A noteworthy feature of this epitome is that about 19 stanzas² from the *Mālatīmādhava* itself are inserted in the body of his work by Purnasarasvatī.

To the credit of Purnasarasvatī it must be said that these verses of Bhavabhūti do not appear incongruous when read along with those written by Purnasarasvatī himself

Another point to be noticed in the *Rjulaghvī* is that it contains a few details of information which are not found in the *Mālatīmādhava*. Hence they are either invented by Purnasarasvatī himself for giving a completeness to the story, or were borrowed by him from some source which is now lost to us. But the earlier conjecture seems to be more probable as he expressly says that he is writing an abridgment of the *Mālatīmādhava*. They are as follows—The names of the kings of Vidarbha and Padmāvati were Guṇavarman and Padmavarman respectively, Mādhava was senior to Mālatī by five years and that Bhūrivasu's father was called Keśava and Mādhava was the name of

(1) प्रवरणतिलक यन्मालतीमाधवाख्य सुकुटिलमितिवृत्त यस्य वार्लंदुरापम् ।
सरसविविधवृत्ते पद्यबन्धैस्ततोऽद् प्रमुणाविरचित तद्दर्शयिष्ये समासात् ॥२॥

2. A list of these stanzas is given at the end of the Text in Index III, showing the place they occupy in the *Rjulaghvī*

Devarata's father and they both were the residents of Padmaratī

Purnasarasvatī employs a variety of metres. In such a short poem of only 266 stanzas he uses as many as 31 different metres, and they include two rare metres viz. the *Nardataka* and the *Nārāca*. Judged by the frequency of use, the *Vasantatilaka* seems to be his favourite metre, the *Upajāti*, *Anustubh* and *Malini* coming next in order.

The importance of the *Rjulaghñī*, however, does not lie in these things only. As the self-imposed task of Purnasarasvatī was to give the summary of another man's work, naturally there was not much scope for him to display his talents or to give free play to his imagination and poetical faculty. Notwithstanding this disadvantage, he has lost no opportunity of exhibiting his poetic skill, of course, without any detriment to the general trend of the plot. In fact, if we ignore for the moment the explicit statement of the author that it is an epitome of the great play of the celebrated poet Bhavabhūti we shall be easily persuaded to grant that it is an original charming little poem by Purnasarasvatī, complete in itself and not altogether lacking in poetical merit. The method he has followed in this work is not to tell the story in a bald, matter-of-fact fashion, he is very eager to tell it in a pleasing and attractive style. As Bhavabhūti was writing a drama and therefore was mainly concerned with the psychological interpretation of character through action, he has left off certain places and things with a mere mention but Purnasarasvatī was aware of the role of a narrative poet and therefore he has emphasised just those things which were left out of the drama —

Purnasarasvatī's description of Nandana is striking—

नन्दनो गतवयाद्रयुतरूपः । २९ द्वि.

गनवयसि विरूपे नन्दन मन्दबुद्धौ । ५६ प्र.

बच्चा सद्यः प्रविशति वरे वानराभे सुजीर्णे । १४३ प्र.

After the manner of Aśvaghosa, Kalidasa and Bana, but with remarkable restraint he describes in a single stanza the impression made by Madhava's handsome and youthful figure on the young damsels of Padmāvati—

तमीक्षमाणा नगरे तरुण्य
स्वीयैर्मनोभिस्तरलायमानै ।
निरस्यमानानपि नीविबन्धान्
अनङ्गपीडाभिरचेतयन्त्य ॥ २७ ॥

Though Bhavabhuti has not described the temple of the fearful goddess Karala, Purnasarasvati supplies us with one in these terms—

प्राकारेण हिरण्मयेन कलित माणिक्यरोचिदुलटा—
बालघ्नमरीचिवीचिपटलस्पष्टरुक्मुरद्वोपुरम् ।
दूरादायतन दिवेव ददृशे वीरेण घोरोज्ज्वल
अत्रान्ते विविधोपहारसिखा काली करालाङ्गवा ॥ ८५ ॥

He graphically describes the fight of Madhava and Makaranda with the city guards—

तत प्रववृत्ते तयोरतिभयङ्कर सङ्गर । .
पदाघातै काश्चित्कतिचिददयैर्बाहुहननै
प्रकोष्ठान्तै काश्चित्कतिचन घनैरुद्धतनै ।
भसङ्गादादिष्ठसै कतिचन तदीयै प्रहरणै
भटमन्यान् सैन्यान्भयतरलतां निन्यतुरभौ ॥
प्रहरणममुचन्प्रपेतुधरण्यां दिशो दुदुषु
क्षतभवमथमन्यिलेपु सशोत्र मुसूच्युंश्चिरम् ।
शरणमुपययुस्सवास्मीति रेदुर्जहुर्भोवित
प्रतिभटपुरुषा रथा मोहितान्या उभान्यां क्षता ॥१८८-१९०॥

Makaranda disguised as Mālatī at the instance of Kāmāndakī is described in a very charming style—

भालोर्लरलवैरपहुमगुन्वीमाविस्पुरस्वुण्डला—
माक्षिष्टामववृष्णानांशुवपटेनाश्याजक्षार्जसाम् ।

आर्य्यैर्नैवराजकृत्यघटिनैरर्थिभिराश्चादिता-
मानिन्ये पितुरालय भगवती मायामती मालतीम् ॥ १३८ ॥

But the best and most effective is the description of the indignation, expressed by the ladies of the city at the prospect of the marriage of the beautiful and delicate Mālatī with the ugly and old Nandana —

मधुरपथनि घाले माधये मन्मथाभे
जयति गुणनिघाने धीमति स्यात्तपसे ।
परमपरमयोग्य प्रोद्यता या परीतु
मतिरदह किमन्धा मालतीयान्धवानाम् ॥
मरणमपि परं यज्ञेषु मानमार्ते-
नं तु परिणयलक्ष्मीरीरशैत्रियशास्यम् ।
किमपरमभियुक्ते वस्तु योग्य कृतान्त
किमन्यमिव घाले (१) केवल दग्धकाम ॥
हृदयमतिक्रोर मालतीमानुसिध
दुहितरमथ मतां याहि पर्यन्त्युदाग्ने ।
ऋतुमनिरथ या म्ना हि पराकी विघ्नतां
पितरि दुहितरान घाले पित्रेनुकामे ॥ १४४-१४९ ॥

इति गिरमुपकर्ण्यं वण्यमानां
 सपदि सुता सचिरस्य माधवश्च ।
 शशिरचिकुमुदाकराविचोभा-
 धुपसि विश्वंतरौ बभूवतुस्तौ ॥ ७० ॥

The departure of Madayantikā after she has stolen the heart of Makaranda is thus described in language full of pleasing alliterations and puns

मकरन्दमिव स्फुटारविन्दान्मकरन्दान्मदयन्तिका मराली ।
 परिलुण्ठ्य मन सपक्षपातारिप्रियसख्या सह मन्दिर प्रतस्थे ॥ ७२ ॥

We also get a very graphic word picture of Madhava when he wandered alone in the cemetery with the intention of selling human flesh

करकलितकृपाण कुन्तलैरुर्ध्ववद्वैर्दंष्टपरिकरबन्ध श्लिष्टचण्डातकथ्री ।
 दधदितरकरेऽसौ शस्त्रपूत नृमास व्यरचदलमुपेतौ वीररौद्राविवैक्यम् ॥ ७७ ॥

The poet's imaginative power is seen at its best when he describes the Capital adorned with reddish umbrellas, white *chowries* and sky high banners, and the mansion of Bhurivasu decorated for the forth coming marriage ceremony, appearing like an aerial car of the gods—

भरणकिरणमित्रैरुच्छ्रितैरातपत्रैश्चलितकनकदण्डोद्गामरैश्चामरैश्च ।
 सुरसरिदभिर्मृष्टै केतुपट्टैश्च जुष्टा कमलकुमुदहसैर्दीर्घिकेवाचुतद् द्यौ ॥१०५॥
 उदस्तमणितोरण नवविचित्रचित्रोज्ज्वल दुकूलपट्टट्टिकारचितचारुहन्द्रोदयम् ।
 विशेषपरिभूषितै परिजनै परिद्योतित विमानमिव वैबुध विररचे बधू-
 मन्दिरम् ॥ १४० ॥

The above-quoted instances will show that the *Upamā* and the *Utprekṣā* are the figures of speech that he uses very often, and we can say without hesitation that they are usually very pleasing and effective. A simile like the one seen in प्रशमैकनिधि प्रमेव साक्षात्सकलार्थेषु पर प्रमाणमासीत् is reminiscent of Kālidāsa's grand similes. But unlike Kalidāsa

and other great poets he does not excel in expressing universal truths in the form of the *Arthāntaranyāsa alankāra* and we come across only about four instances of this figure of speech —

मतिशालिना किमिव नाम दुर्घटम् ॥ ३३ ॥

नयता हि मवर्णमात्मधनम् ॥ ३६ ॥

साध्य किमिव हि यत्न साधयेयु

शुद्धा धी श्रुतममलश्च पक्षपात ॥ ३७ ॥

अभियुक्ते वस्तु सौम्य कृतान्त ॥ ३४५ ॥

But the author displays greater skill in the use of figures of words, his forte being *alliteration* of every kind, which can be observed almost in any stanza. Some of the most striking instances are

स दक्षिणैर्दक्षवनामप्रणय ॥ १०९ ॥

कामन्दकी कामरुषा यभापे ॥ १११ ॥

मालतीं स्वजनमौलिमालतीम् ॥ २१ ॥

सकलामु कलामु पारददवा ॥ ११ ॥

पद्मावतीं पद्ममुगो जगाम ॥ २५ ॥

चित्ते विद्धा चित्तपोने पृथक् ॥ ४२ ॥

पद्मावतीं प्रमजिता प्रतस्ये पद्मामिव द्रष्टुमिलावतीर्णाम् ॥ २२ ॥

महीपमानो मधुनय माधान्मान्येन मत्पया मकरन्दनागा ।

महर्दिरघोतन माधयोऽमी मनोमय प्रगल्बन्यभूताम् ॥ २९ ॥

विलागिनीं प्राश्यतीं विलोभयन् विदग्धमुत्पैरवलोक्नादित् ।

विहारिकोपानविहारमन्दिरे विभु कृतार्थो विजहार माधय ॥ १३८ ॥

adjoining bower of creepers, and Lavangikā who had accompanied Mālatī declared that Mālatī too was pining for Madhava. Just then it is reported that Madayantikā was attacked by a tiger which had broken loose from its cage and Madhava rushes out to help Madayantikā and is greatly admired by Malatī for this act of gallantry. Before, however, Madhava could arrive on the scene, Makaranda has already rescued her and is himself wounded by the beast and faints. Mādhava becomes unconscious at this sight.

As they regain consciousness, a messenger enters, announcing that the king has formally promised the hand of Malatī to Nandana. Kamandakī tries to console Madhava, who is greatly dejected to hear the news, and goes away with Mālatī. Madhava is, however, disconsolate and tries to win his lady love by propitiating the ghouls by selling human flesh and repairs to the cemetery for that purpose. There he hears piteous cries from the adjoining Karala temple and rushes in just in time to save Malatī whom Aghoraghanṭa, a Kāpalika, was about to offer in sacrifice to the terrible goddess. In the fight that ensues he kills Aghoraghanṭa, but lets off his female disciple Kapalakundala unharmed. She, however, while departing threatens Madhava with dire consequences for killing her master.

The next day, Madhava and Makaranda are taken by Avalokīta, one of the pupils of Kamandakī to the temple of the guardian deity of the city and are asked to await the arrival of Malatī in the inner sanctuary of the temple. Malatī accompanied by Lavangikā arrives shortly afterwards and Kamandakī leads her to the inner shrine and introduces her to Madhava and speaks words of cheer and encouragement to remove her nervousness. Kamandakī then turns to Makaranda and asks him to put on the dress and ornaments brought for Malatī and to get married to Nandana.

in that disguise. In the meantime, Mādhava is sent to an already prepared place for being formally married to her,

Makaranda is wedded to the unsuspecting Nandana. When the latter meets his supposed wife and makes her advances of love he receives a cold rebuff and finally a kick. Nandana walks away in great anger, vowing that he would not even touch his wife again.

Then Buddharakṣitā, another pupil of Kāmandakī, brings Madayantikā to the chamber where Makaranda disguised as Mālatī was feigning sleep and asked her to scold Mālatī for her rudeness to her brother. While she is rebuking Mālatī and defending her brother's behaviour, the conversation is cunningly turned upon Makaranda and Lavaṅgikā asks Madayantikā what she would do, if Makaranda were to come there. Madayantikā replies that she considers herself as belonging to Makaranda, who had saved her from the jaws of death even by endangering his own life. Thereupon Makaranda throws off his disguise and elopes with Madayantikā from Nandana's house. But, unexpectedly, he is challenged by the city-guards and a fight ensues. Mādhava on hearing of this alarming report runs to his friend's rescue. When the king hears of the elopement of Makaranda with Madayantikā, he is greatly enraged and sends out more guards ; but Mādhava and Makaranda fight so bravely that the king who was watching the fight from his palace, was filled with admiration for the youths and on knowing of their noble birth congratulates Bhūrivasu and Nandana on getting such worthy bride-grooms, and appeases their resentment.

Soon after Mādhava went in aid of his friend, Mālatī sends Lavaṅgikā after him to warn him to be careful in fight. Kapāluṅḍalā finds Mālatī all alone and ;

upon her takes her off to Śrīparvata to kill her there. But Saudamini rushes to her rescue in the nick of time and goes with her to her own abode.

Madhava and Makaranda enter the garden expecting to meet Malati. But when they could not find her even after a great search Madhava faints and believing him to be dead Makaranda wants to commit suicide. Bhurivasu and Devarata also on hearing of the loss of Malati decide to put an end to their lives. In another part of the forest Kamandaki Madayantika and Lavangika too resolve to commit suicide on account of the disappearance of Malati. It is left to Saudamini of supernatural powers in each case to save all these people from disaster and death. She first revives Madhava, assures him of Malati's safety and flies with him to Śrīparvata to meet Malati who is already there. She then saves Kamandaki and other ladies by bringing to them Madhava and Malati and herself rushes on to the aid of Bhurivasu and Devarata. But in the meanwhile Malati and Mādhava faint on hearing from the cries of foresters that Bhurivasu and Devarata are about to commit suicide. Saudamini soon enters announcing that both the ministers are unharmed. She bows down to Kamandaki her preceptor and is highly complimented by her on saving the lives of so many people. Saudamini now produces a letter from the king of Padmavati declaring his approval of the two secret marriages. Kamandaki then relates the old vow of the two ministers and the plans to secure its fulfilment, and Mādhava and Makaranda live happily with their brides and all are pleased at the happy turn of events.

ऋजुलघ्नी : मालतीमाधवकथा ।

॥ श्री ॥

॥ ऋजुलघ्वी ॥

(मालतीमाधवकथा)

महत् प्रकरणं^१ येन स्वोत्पाद्यचैरितं कृतम् ।
चिरन्तनाय कवये नमोऽस्मै भवभूतये ॥ १ ॥

प्रकरणतिलकं यन्मालतीमाधवाख्यं
मुकुटिलमिति वृत्तं तस्य बालैर्दुरापम् ।
सरसत्रिविधवृत्तैः पद्मन्धैस्ततोऽहं
प्रगुणविरचितं तद्दर्शाद्येव समासात् ॥ २ ॥

अस्ति श्रियोऽन्तःपुरमग्रहारः
पृथ्व्यङ्गनायाः प्रथितोऽग्रहारः ।
पदं महत्पद्मपुरीति नाम्ना
धर्मस्थिराणां धरणीसुराणाम् ॥ ३ ॥

तत्रान्वयायश्रुतवृत्तवित्ता
मान्यौ द्विजा माधवकेशवाख्यौ ।
यभूवतुर्द्वजगत्प्रमोदौ
भुवि स्फुरन्ताविव पुष्पदन्तौ ॥ ४ ॥

1. जगत्प्र०, महत्प्र० suggested by the Ed. of the Tri. Cat.

2. सोत्पाद्य०, स्वोत्पाद्य० suggested by the Ed. of the Tri.

पितृनमर्त्यानतिथीन्महर्षीन्
 भूतानि च प्रत्यहमेधयन्ती ।
 स्तम्भाबिबोच्चैर्दधैतुः स्थिरी तौ
 गृहं चतुर्णां गतिमाश्रमाणाम् ॥ ५ ॥

पूर्वस्तयोरजनयत्किल देवरातं
 पुण्यैः प्रसाद्य नियमैः पुरुषं पुराणम् ।
 अन्यस्तु भूरिवसुमन्वितनामधेयं
 तेजोभरैर्धनचयैश्च^४ समप्रभावात् ॥ ६ ॥

आशीशवादाचरतोः स्ववृत्तै-
 राश्चर्यभूतैर्जगतः प्रमोदम् ।
 परस्परं प्रेम तयोः परार्थं
 सोमत्वियोः सोदरयोरिवासीत् ॥ ७ ॥

जन्म द्वितीयं जगदर्चनीयं
 सम्प्राप्य संतोषकरौ स्वपित्रो ।
 विचेरतुस्तां विविधान्दिगन्तान्
 विशिष्टविद्याग्रहणादरेण ॥ ८ ॥

तयोस्तृतीयाऽप्यभवत्सतीर्ध्या
 कामन्दकी नाम महानुभावा ।
 प्रजाजिज्ञा सौगतमार्गनिष्ठा
 मौदामिनी पर्यचरत्तदा ताम् ॥ ९ ॥

3. दधति, दधतुः suggested by the Ld. of the Tri. Cat.

4. 'दधैतुः'; 'भरैर्धन' suggested in the Tri. Cat.

जननीव हितेषु जाप्रती सा
 स्थिरचित्तन्मपदं तयोः सखीव ।
 प्रशमैकानिधिः प्रमेव साशा-
 दखिलार्थेषु परं प्रमाणमासीन् ॥ १० ॥

सकलासु कलासु पारद्वशा
 नृपविद्यासु चतुष्टयीष्वधीती^४ ।
 स तथा प्रयते स्म देवरातो
 विदुषां भूरिवसुर्यथा समाजे ॥ ११ ॥

कामन्दक्या सह सवयसा कामिताः प्राप्य विद्याः
 दत्तानुज्ञां प्रियधनसमाहारतुष्टैर्गिरिष्ठैः ।
 स्वीय देशं प्रतिजिगमिषू सौहृदापूर्णकामौ
 सौदामिन्याः सपदि पुरतश्चक्रतुस्तौ प्रतिज्ञाम् ॥ १२ ॥

स्वां दुहितरं दुहितृमान् पुत्राय ददं ददातु पुत्रवतः ।
 इत्यावयोः प्रतिज्ञां कलयतु^५ कामन्दकी सशिष्येति ॥ १३ ॥

ततः प्रतीतौ स्वगृहान्प्रविश्य तौ
 सतोः स्वपित्रोश्चिरकांक्षितं फलम्^६ ।
 परार्थसम्बन्धपराकृतधर्मं
 द्वितीयमध्युपतु रिद्धमाश्रमम् ॥ १४ ॥

विदुषां समितौ विद्भराजो
 गुणवर्मा निशमप्य तद्गुणौघान्^७ ।
 विनयादुपहृत्य देवरातं
 सचिवं सर्वधुरन्धरं चकार ॥ १५ ॥

४^a चतुर्विधास्वधीनी suggested by Pt. R. K. Patankar Shastri.

५. कलयति

६. वाञ्छित...

७. 'वर्तनशमप्य त गु'

पद्मावतीपुरपतिः किल पद्मवर्मा^८
 संभाज्य भूरिवसुमक्षतमन्त्रशक्तिम् ।
 तस्मिन्निवेद्य धरणीभरमस्तचिन्तो
 भोगानभुङ्क्ते विबुधांश्च मखैरपारीत् ॥ १६ ॥

शुश्रूषया भगवतीमनुमान्य तुष्टां
 सौदामिनी तदुपदिष्टविशिष्टविद्या ।
 श्रीपर्वतं सकलसिद्धिपदं प्रपेदे
 कापालिकव्रतमधत्त च मन्त्रसिध्यै ॥ १७ ॥

गुरप्रसादमन्त्राणां विधिवत्साधनादपि ।
 सौदामिन्याः प्रसादोऽभूकोऽपि सिध्यष्टकान्वितः ॥ १८ ॥

.....

 १० नाम्ना पितुः स्वस्य नरेन्द्रमन्त्री
 मान्यं सुतं माधवमेव चक्रे ॥ १९ ॥

स देवरातस्य सुतो महात्मा
 कामन्दर्की काम इयावतीर्णः ।
 वात्सल्यविद्यामधुरप्ररोहैः
 श्रेष्ठगुणैः शृङ्खलायाम्बकार ॥ २० ॥

8. *वर्मा. 9. 15* wrongly repeated between 17* and 17*

10. At least two lines describing the birth of माधव seem to be lost.

माधवे भजति पञ्चमीं समां
 देवराततनयैकदेवते ।
 आप भूरिवसुरात्मजां शुभां
 मालतीं स्वजनमालिमालतीम् ॥ २१ ॥

आकर्ष्य तां भूरिवसोः प्रसूतिं
 अधोत्सवादुत्सवमापतन्ती ।
 पद्मावती^{११} प्रजिता प्रतस्थे
 पद्मामिव द्रष्टुमित्पतीर्णाम्^{१२} ॥ २२ ॥

सा लालयन्ति भुवनैकमूपा
 सौन्दर्यमाररभिसंवृतां ताम् ।
 अपोपयन्माङ्गलिकैरपायै
 प्रवालवर्णीमिव सिन्धुवेग ॥ २३ ॥

कलासु गीतप्रमुखासु बालां
 चन्द्रर्षिविद्यासु च साधु निन्द्ये ।
 शिक्षामसां गिरुपविशेषदक्षां
 जोत्सना सुमुक्तामिव भावयन्ती ॥ २४ ॥

अत्रान्तरे शिक्षितुमात्मविद्या
 आरूढतारुण्यविशेषकान्त्र ।
 स देवरातेन सुतो विसृष्ट
 पद्मावतीं पद्मसुतो जगाम ॥ २५ ॥

अथ दृढमनुचिन्त्य मन्त्रिमुख्यो
 नृपतिमुवाच निराकृतच्छलेन ।
 प्रभवति निजकन्यकाजनस्य
 प्रभुरिति तच्छलतां प्रकाशयाम ॥ ३१ ॥

[मूरिवसुः कामन्दकीं उवाच^{१२}]

उपचारभाषितमृतेऽपि याचते
 नृपमुखेन तव दुहित्वरं स नन्दनः ।
 संविदापि वितरितुं विहिता
 ननु देवरातनयाय मालतीम् ॥ ३२ ॥

नृपो यथा न विकृतिमेति
 हतिरपि यथा न संविदः ।
 नेतुं त्वमर्हसि तथा घटनां
 मतिशालिनां किमिव नाम दुर्घटम् ॥ ३३ ॥

अवलोकितया मान्यबुद्धरक्षितया तथा^{१३} ।
 शिष्याभ्यां ते वशीकार्ये मालतीमदयन्तिके ॥ ३४ ॥

माधवे मकरन्दे च मालतीं मदयन्तिकाम् ।
 ॥ ३५ ॥

12. There appears to be some lacuna in the text. A stanza describing that मूरिवसु went to कामन्दकी and informed her of the unreasonable demand of the King seems to be lost. I have supplied the words मूरिवसुः कामन्दकीं उवाच to bridge up this gap.

13. The transcript indicates by dots that a line is wanting after अवलोकितया etc. But I think that अवलोकितया etc. goes well with शिष्याभ्यां etc. and that माधवे etc. is in need of the second line.

न यथा मदीयमतिपूर्वकृतिः प्रथते^{१४} यथा च घटतेऽभिमतम् ।
महिते यथा घटय कृत्यमिदं नयतां हि संवरणमात्मधनम् ॥ ३६ ॥

तन्नीतेरिति विवृते मया भवत्यै
त्वं यत्ने नियतमितोऽधिके प्रमाणम् ।
तत्साध्यं किमिव हि यत्न साधयेयुः
शुद्धा धीः श्रुतममलश्च पक्षपातः ॥ ३७ ॥

अहं च देवरातश्च त्वयि तिष्ठावहे यतः
आवां-भूत्वा ततः सर्वं सम्पादयितुमर्हसि ॥ ३८ ॥

संमन्त्रयेत्यं मन्त्रिमुख्ये प्रयाते
सच्छिष्याभ्यां संप्रयुक्तोपदेशा ।
चक्रे हृष्टा सा निसृष्टार्थदूत्यं
स्पष्टलोहात् तत्प्रदिष्टाऽविशिष्टम् ॥ ३९ ॥

कामन्दकीनियोगाद्वास्याः पुत्री लवङ्गिका नाम ।
भवनवलभीगवाश्रे निवेशयामास^{१५} मालतीं बहुशः ॥ ४० ॥

अवलोकिता च माधवमपदेशैः सोपपत्तिकैस्तैस्तैः ।
समचारयदतिचतुरा तद्भवनासन्नरथ्यया बहुशः ॥ ४१ ॥

दृष्ट्वा दृष्ट्वा माधवं मन्त्रिपुत्री
सौभाग्याब्धि सौधचातायनस्था ।
चित्ते विद्धा चित्तयोनेः पृपत्कै-
र्वारं धारं मोहमुद्रामुषाह ॥ ४२ ॥

मकरन्दोद्याने तौ मन्मथयात्रामहोत्सवे सख्यौ ।
अन्योन्यदर्शनामृतमचिन्तितोपनतमन्वभावयताम् ॥ ४३ ॥

अपृच्छदन्तिकार्गतां प्रसङ्गतोऽथ लिङ्गिनीम् ।
लवङ्गिकामुखेन सा प्रियस्य संभवादिकम् ॥ ४४ ॥

अभिजनधनविद्यावित्तसौभाग्यपूर्वं
गुणितमथ गुणौघं प्रेयसश्रीवरिण्या^{१६} ।
सकुतुकमुपकर्ष्य श्रीमती सप्रयोगाद्^{१७}
द्विगुणमयहृदन्तःशल्यमाभङ्गकेन ॥ ४५ ॥

शाकुन्तलादीनितिहासवादान्
प्रस्तावितानन्यपरैर्वचोभिः ।
श्रुत्वा तदुत्सङ्गनिवेशिताङ्गी^{१८}
चिराय चिन्तास्तिमितत्वमाप ॥ ४६ ॥

बकुलकुसुममालां माधवेनाभिनद्धां
विपन्नचित्तभागां वह्मभालोरुमोहात् ।
सचिनयमुपगम्य प्राप्य धात्रेयिका सा
स्तनतटभुवि तस्याः प्राणरक्षामिवाधात् ॥ ४७ ॥

मालत्या स्वविनोदनाय लिखितां तां माधवस्याकृतिम्
धात्रेयी स्वसखीं विहारनिलयां मन्दारिकां प्रापयत् ।
तद्गर्वा कलहंमकेन सुधिया दासेन तस्य स्वयं
तीर्थेन स्फुटमद्य माधवकरं यायादयत्नादिति ॥ ४८ ॥

मारुयथा कथयत सुहृदे गरिष्ठा
 मालत्यपाङ्गलहरीद्वतधैर्यवृत्ते ।
 कम्प्रा निजप्रतिकृति कलहंमकेन
 चित्रार्पिता करमनीयत माधवस्य ॥ ४९ ॥

केनेति माधवतनुर्लिखितेति सख्या
 पृष्ट प्रहृष्टमनसा कलहंरकोऽर्सा ।
 तस्मै तदागमनमार्गमुवाच युक्त्या
 तद्देखक तद्भिलेखनत फल च ॥ ५० ॥

श्रुत्वाऽथ तत्प्रियसरत मङ्गरन्द ऊचे
 तस्या भवानिव दृढ त्वयि साऽपि रक्ता ।
 तत्सङ्गम प्रति सखे न हि सशयोऽस्ति
 यस्मिन् विधिश्च मदनश्च कृताऽभियोग ॥ ५१ ॥

अत्रैव चित्रफलके लिख बहभा ता
 द्रष्टव्यकान्तिरिह चित्तविलोभनी ते
 इत्यर्थित प्रियतमा स युवा लिलेख
 श्लोक च तत्र दृढतत्प्रणयाग्रदूतम् ॥ ५२ ॥

जगति जयिनस्ते ते भावा नवेन्दुकलादय
 प्रकृतिमधुरा सन्त्येवान्ये मनो मदयन्ति ये ।
 मम तु यदिय याता लोके विलोचनचन्द्रिका
 नयनविषयं जन्मन्येह स एव महोत्सव ॥ ५३ ॥

अथ पदुहृदया लवङ्गिका सा
 प्रणायिनि शृण्वति सादरं प्रियायाः ।
 अकथयदतिविस्तरेण वृत्तं
 तदुपहृतस्मरखेदशोचनीयम् ॥ ५९ ॥

मदयन्तिकाऽथ सह्युद्धरक्षिता
 शिववन्दनाय शिवमन्दिरं गता ।
 नखरायुधेन पथि बाध्यते जवा-
 दिति चुक्रुशुः प्रथममाकुला जनाः ॥ ६० ॥

कटुकं तदसौ च निशम्य वचः
 क नु सा क नु सेति वदन् निरगात् ।
 लतिकाभवनात् प्रिययाऽऽकुलया
 स्फुटकौतुकमाशु दृशा स्तपितः ॥ ६१ ॥

नरपतिरुपयातो नन्दनस्थाधिवासं
 साचिववरगिरं तां तत्त्वमेवावगच्छन् ।
 मनासि किल वि-गतुं नर्ममित्राय तोषं
 पितुरदित परोक्षे मालतीं स्वस्य वचसा ॥ ६२ ॥

तत्प्रदानमुपकर्ष्य विवर्णो
 माधवस्य परिशंस्य विपादम् ।
 आपतन् सरभसं भ्रकरन्द-
 स्तां ददर्श मृगराहभियुक्ताम् ॥ ६३ ॥

कन्यादाने न^{२१} हि नृपतयो लोकवृत्त्या प्रमाणं
 मन्वादीनामपि न वचनं मन्महे तत्र मूलम् ।
 व्याजोद्गीर्णा नियतमनृता मन्त्रिणश्चापि वाणी
 तत् किं मोहं व्रजसि मयि च त्वच्छिवैकोद्यमायाम् ॥ ७४ ॥

इत्यमाध्वार्य वचनैर्मालतीमातृचंदिता ।
 आदाय मालतीं दीनामगात् कामन्दकी गृहात् ॥ ७५ ॥

श्रुत्वा तद्वचनं निराशहृदयो मिथ्यासमाधासनं
 कामित्वान् पुनराशया कवलितः कांक्षन्नुपायान्तरम् ।
 एकाकी मकरन्दमप्यसुसमं मुक्त्वा छलान्माधवः
 कार्यं साहासिकैर्नृमांसपणनं कर्तुं स्मशानं ययौ ॥ ७६ ॥

करकलितकृपाणः कुन्तलैरुर्ध्ववद्धै-
 र्दृढपरिकरबन्धः श्लिष्टचण्डातकश्रीः ।
 दधदितरकरेऽस्तौ शत्रुपूतं नृमांसं
 व्यरुचदलमुपेतौ वीररात्राविवैक्यम् ॥ ७७ ॥

निर्व्यूढे रजनीसुरे तमासि च श्रौढेऽवगाढे दिशो
 मेदस्फीतरुचाञ्चितं हुतमुजामार्चिर्भिरभ्यर्चितम् ।
 वेतालीकरतालिकापटुनटद्रुतादिगीताकुलं
 कीर्णं ज्ञीर्णपिशाचिकाभिरमुना प्रापे श्मशानं पुरः ॥ ७८ ॥

तदुपेहि महोत्सवं विदध्याः
 सुहृदो मानय दुर्हृदो हतास्ते ।
 चिरकालमनोरथं तदैत-
 न्मह्य भ्रातृविवाहमङ्गलं ते ॥ ६९ ॥

इति गिरमुमकर्ण्य वर्ण्यमानां
 सपदि विवर्णतरौ बभूवतुस्तौ ।
 शशिरचिकुमुदाकरात्रिवोभा-
 वुषसि सुता सचिवस्य माधवश्च ॥ ७० ॥

अयि शशिमुपि दिष्ट्या वर्धसे भ्रातृवृद्ध्या
 नियतमिति वदन्तीं लिङ्गिनीं वन्दमाना ।
 अधिकमाभिवहन्ती नन्दयुं^{२०} नन्दनस्य
 प्रसभमवरजा सा मालतीमालिलिङ्गे ॥ ७१ ॥

मकरन्दमिव स्फुटारनिन्दा-
 न्मकरन्दान्मदयन्तिका मराली ।
 परिलुण्ठय मनः सपक्षपतात्
 प्रियसरया सह मन्दिरं प्रतस्थे ॥ ७२ ॥

ततो गतायां मदयन्तिकायां
 भूरिव्यथां भूरिवसोः कुमारीम् ।
 म्लानं तथा माधवमप्यपेक्ष्य
 कामन्दकीं सानुनयं यभापे ॥ ७३ ॥

कन्यादाने नरि हि नृपतयो लोकनृत्त्या प्रमाण
 मन्वादीनामपि न वचन मन्महे तत्र मूलम् ।
 व्याजोद्गीर्णा नियतमनृता मन्त्रिणश्चापि वाणी
 तत् किं मोहं प्रजसि मयि च त्वच्छिवैकोद्यमायाम् ॥ ७४ ॥

इत्यमाश्वारय वचनैर्मालतीमातृचोदिता ।
 आदाय मालतीं दीनामगात् कामन्दकी गृहात् ॥ ७५ ॥

श्रुत्वा तद्वचन निराशहृदयो मिध्यासमाश्वासनं
 कामित्वात् पुनराशया क्वलित काक्षन्नुपायान्तरम् ।
 एकाकी मकरन्दमप्यसुसम मुक्त्वा छलान्माधवः
 वार्यं साहासिकैर्नृमासपणन कर्तुं श्मशान ययौ ॥ ७६ ॥

करकलितकृपाण कुन्तलैरुर्ध्ववद्धै
 दृढपरिकरबन्ध त्रिष्टुचण्डातकश्री ।
 दधदितरकरेऽसौ शस्त्रपूत नृमास
 व्यस्चदलमुपेतौ वीररीद्राविप्रैक्यम् ॥ ७७ ॥

निर्व्यूढे रजनीमुखे तमासि च प्रौढेऽवगाढे दिशो
 मैदस्फीतस्चास्त्रित हुतभुजामर्चिर्भिरभ्यर्चितम् ।
 बेसालीकरतालिकापटुनटद्रुतादिगीताकुल
 कर्णं जीर्णपिशाचिकाभिरमुत्ता प्रापे श्मशान पुर ॥ ७८ ॥

सीत्कारैर्भैरवाणा दिनि दिशि हृषितैर्व्यापृताना वृकाणा^{२३}

फूत्कारै फेरनाणामतिकदुरदितैररुग्णाना किटीनान् ।

वेतलीना च केलं कलितकिलकिलासंङ्कुलैर्हस्ततलै-

रौकीर्णं सर्वनस्तत् क्षणमिव रुरुचे शब्दतन्मात्रमात्रम् ॥ ७९ ॥

कोलाहले तत्र शम प्रयाते शवामिपास्वादविवादमूले ।

सघोपयामास कृताभिसन्धि इमशाननिष्ठान् प्रति भूतवर्गान् ॥ ८० ॥

अशस्त्रपूतनिर्व्याजपुरुषाङ्गोपकल्पितम् ।

विक्रीयते महामास गृह्यता गृह्यतामिति ॥ ८१ ॥

आघोपणामसकृदेवमुदीर्यमाणा-

मान्नायपूतवपुषा द्विजपुङ्गवेन ।

आरुण्यं तूर्णमुपजग्मुरमुष्य पश्चा-

दाथर्वणीं श्रुतिमिव स्वयमासुरौघा ॥ ८२ ॥

आचारैर्विधिधैरलौकिकवि गसवेष्टितैश्चेष्टितै-

गलार्पणैर्कटैर्विहारघटनाकोलाहलैर्लोहलै^{२७} ।

आरुण्यं मुजुगुप्सितैरनुचितारम्भैश्चसमोगकै-

स्तेषामप चिर जहास दयिताविशेषदीनोऽपि सन् ॥ ८३ ॥

22 साकारै रवाणादिनि°

23 वृकाना

24 कलिकिला

25 ताले सर्व°

26 अशस्त्रपूतमव्याजं is the reading in printed eds of the मा म

27 °गार्ह्वं But °गेह् appears to be the correct reading

it rhymes well with कोलाहलै° of क्षीरस्वामी—उह व यना°—अमरक
with क्षीरस्वामी s Com Poona Oriental Series no 43 p 244

निःसत्त्वानुपहरय पृतनगणान् सत्रासमन्तर्हितान्
 देवो रुद्र इव स्वयं पितृवने वंभ्रम्यमाणः प्रभुः ।
 निर्विण्णो नितरां करङ्कपटलीरङ्गत्तरङ्गाकुलां
 सीमानं पितृकाननस्य कुणपैर्दुष्टां^{२८} नदीं दृष्टवान् ॥ ८४ ॥

प्राकारेण हिरण्मयेन कलितं माणिक्यरोचिश्छ्वा-
 वालत्रध्रमरीचिवीचिपटलस्पष्टस्फुरद्गोपुरम् ।
 दूराद्रायतनं दिवेव दृष्टो वीरेण घोरोज्ज्वलं
 यत्रास्ते विविधोपहारसिक्का काली करालहिया ॥ ८५ ॥

अनुसन्ध्यमघोरघण्टनाम्नो
 नृकपालभरणस्य सुरयक्षिण्या ।
 उपगच्छति मन्त्रसाधनेच्छो-
 र्वचसा तस्य कपालकुण्डलारया ॥ ८६ ॥

श्रीपर्वतादुपगताविव निर्भयौ तौ
 जीवात्मकैर्बलिभिरर्चयतश्च चण्डीम् ।
 इत्थं पुरा श्रुतवतः पुरलोकावार्ता
 तन् स्थानमेतदिति धीः प्रथतेऽस्य यावत् ॥ ८७ ॥

तावच्च हा कठिन तात नरेन्द्रबुद्धे-
 राराधनोपकरणं भवतो जनोऽयम् ।
 वध्या विपद्यत इति श्रवसी तुतोद्
 सन्तप्तसूचिरिव काचिदरन्तुदा वाक् ॥ ८८ ॥

श्रुत्वा च किं न्विदमिति श्रुतपूर्वनाम-
 सवादत् कलुपयुद्धिरनिष्टशङ्की ।
 गन्तु ततोमुत्तमियेष न च क्षमोऽभूत्
 सस्तम्भकम्पितगति सलिलाविलाक्ष ॥ ८९ ॥

गत्वा हठात् पुनरपश्यद्घोरघण्ट
 देव्यर्चनोपकरण ददतीं च शिष्याम् ।
 तन्मन्त्रसाधनत्रिधातुपद्याचित प्राक्^{१०}
 स्व जीवित च पुरत कृतवध्यचिह्नम् ॥ ९० ॥

बह्वर्घुसृणालिप्ता बद्धवन्धूकमाल्या
 अलिकनिहितलाक्षाविन्दुमारुचवत्साम् ।
 बलघदरिकरस्था बन्धुविश्लेषदु स्था^{१०}
 बलिपशुपदमाप्ता प्रैक्षत प्राणनाथाम् ॥ ९१ ॥

अथ ताम्रकुण्डलचण्डमुण्डा
 कुसुमाक्षरचतोप्य च स्तवै स्वै ।
 अयि शस मनोगत तवेति
 त्वरिताचतुराकुला कुमारीम् ॥ ९२ ॥

प्रिय माधव ! मन्दभाग्ययाऽनया
 न मया ^१ त्व महित करार्पणान् ।
 परलोकगताप्यह त्वया
 परिचिन्त्येति ग्रोः भामिनी ॥ ९३ ॥

अथ मालतीं हुसुमचारुचिं
 विनिहन्तुमाशु सुहुमारतनुम् ।
 असिमाददे ज्वलितमस्तघृणः
 कठिनो निदाघनववर्मरचिम् ॥ ९४ ॥

सावेगमद्मुतनलः सहसाऽभिपत्य
 सङ्घं प्रकोष्ठमुल्लिखेन निरस्य दूरान् ।
 निर्मत्स्यं रोपपरपर्वचनैर्मुसत्स्यं
 प्राणेश्वरीमभयदः प्रणयी हुढौके ॥ ९५ ॥

आलोम्य पोतमिव सागरमज्जने द्रा-
 गात्मेशमागतमचिन्तितमेव काले ।
 आनन्दशोकविपमन्नरदक्षुपूरा^{३२}
 वक्षःस्थलेऽस्य विपुले वनिता पपात ॥ ९६ ॥

आलिङ्ग्य गाढमवसित्तमिवामृताद्यै-
 राश्रास्य तां प्रणयनृष्टिनिर्भवंचोभिः ।
 अन्वेषकेष्वपि समर्थ्य पितृप्रयुक्तेः^{३३}
 प्वाहन्तुमप्रतिबलो रिपुमभ्ययासीन् ॥ ९७ ॥

ततस्तयोरप्रतिवार्यवीर्ययो-
 रसिद्धयाघानलमत्फुलिङ्गयोः^{३४} ।
 यमूत्र जन्यं प्रतिगर्जतोः कृपा
 बलीयसोर्द्रांगिगुरद्रुहोरिव ॥ ९८ ॥

32. *विपमभय*.

33. तिक्रमयुक्ते*.

34. अविद्वया*.

गतिश्च्युता^{३५} सा गगने पुरा कृता
 मतिः^{३६} प्रनष्टा खलु मन्त्रसिद्धिजा ।
 हतस्य पापण्डपशोरैर्धर्मतो
 महीसुरेन्द्रस्य महः स्म वर्धते ॥ ९९ ॥

अथ सुचिरविमर्दाद्वाढमायस्तमूर्ते-
 रसिवरमपहृत्य ब्रह्मशत्रोः कराप्रात् ।
 भुवमनुविनिपात्य श्रीढमाहत्य पद्भ्यां
 झटिति रटत एव व्यालुनादुत्तमाङ्गम् ॥ १०० ॥

शीर्षच्छेद्या त्वमपि तदपि स्त्रीवधो मे न युक्तः
 पापे दूरं द्रुतमपसरत्युज्झिता माधवेन ।
 मत्कोपस्य प्रसरमचिराद् द्रक्ष्यसीत्येनमुक्त्वा
 पापण्डी सा दिवमुदपतद् वाष्पपर्याकुलक्ष्मी ॥ १०१ ॥

अथ रजनिविरामे सिन्धुपारावगाहा-
 च्छुचिररुणमुपास्य त्रैयसीत्राणतुष्टः ।
 नगरमविशदुच्चैर्नन्दनोद्वाहलीला-
 पिशुनमुरजघोषैर्व्याप्तदिकचक्रवालम् ॥ १०२ ॥

ततस्तमवलोकिता भगवतीनियोगाद्रहो
 निवेश्य सुहृदा समं नगरदेवतामन्दिरे ।
 उपानयत मालतीं तदभिवन्दनच्छद्मना
 करेणुमधिरोहिता नवविवाहवेपोज्वलाम् ॥ १०३ ॥

35. गतिच्युता°.

36. मतिप्रनष्टा.

37. हतस्य... पाण्डवशो°.

38. व्यालुनादु°.

39. मुरजघोष°.

कैश्चिन्मङ्गल्यगीतिस्तुतिमुत्तरमुखैः कैश्चिदानन्दनृत्त-
व्यपैः कैश्चिच्च तालव्यतिकरचतुरैः कैश्चिदातोद्यनिष्णैः ।
वारस्त्रीणां कदम्बैर्मणिगणविलसद्भूषणोद्भासिताङ्गै-
र्हस्तिस्कन्धावरुर्दरजनि निविडिता राजधानी तदानीम् ॥१०४॥

अरुणकिरणमित्रैरच्छ्रितैरातपत्रै-
श्चलितकनकदण्डोद्गामैश्चामरैश्च ।
सुरसरिदमिमृष्टैः केतुपट्टैश्च जुष्टा
कमलकुमुदहंसैर्दीर्घिकेवाद्युत्तद् यौः^{४०} ॥ १०५ ॥

गवाक्षमार्गेण निरीक्षमाणो
भूरिश्रियं भूरिवसांः कुमार्याः ।
सरया समं विस्मयमाजगाम
गर्भेश्वरो^{४१} गर्भगृहे निलीनः ॥ १०६ ॥

अथ वेत्रपाणिनिवद्देन दूरतो
विनिवेशितो विहितमण्टलो जनः ।
पुरदेवताभवेनगोपुराद्गहिः
करिणीकदम्बकविडम्बितान्बुदः ॥ १०७ ॥

निपादितायाः करिराजयन्वाः
स्कन्धान् पुमारीमवरोप्य मन्दम् ।
लवङ्गिकादत्तकराचलम्बां
कामन्दकी देवगृहं निनाय ॥ १०८ ॥

भुजोरुनेत्रैः प्रसभं स्फुरद्भिः
 स दक्षिणैर्दक्षजनाग्रगण्यः ।
 आलिङ्गनाऽध्यासनदर्शनोत्कै-
 राख्यायतानन्दमभीष्टलाभम् ॥ १०९ ॥
 आपाण्डुशोभामवसन्नगात्रा-
 भाशाक्षयादाधिभिरर्घ्यमानाम् ।
 आसेदुर्पा हर्षविपादयोगा-
 दालोम्य तामाकुलतां स भेजे ॥ ११० ॥
 प्रकाश्य सा माधवमन्तरस्थं
 तस्योपकण्ठे तर्ष्णीं निवेश्य ।
 तत्साध्वसप्रोद्धरणाय वार्णां
 कामन्दकी कामदुघा वभाषे ॥ १११ ॥

पुरश्चक्षुरागस्तदनु मनसोऽनन्यपरता
 तनुग्लानिर्यस्य त्वयि समभवद्यत्र च तव ।
 युवा सोऽयं प्रेयानिह सुवदने मुञ्च जडतां
 विधातुर्वेदगन्धं विलसतु सकामोऽस्तु मदनः ॥ ११२ ॥

वचनानन्तरे तस्या मकरन्दोऽत्रवीदिमाम् ।
 कुलकन्याविन्दोयामाचार इति शङ्किताम् ॥ ११३ ॥

त्वं वरसलेति कथमप्यवलम्बितात्मा
 सत्यं जनोऽयमितो दिवसानर्नपीन् ।

आनन्दवद्वरणवरप्रणयप्रसाद-
 मासाद्यनन्दतु चिराय फलन्तु वामा ॥ ११४ ॥

इत्युक्तवचने तस्मिस्तामवादील्लुवङ्गिका ।

पितृधीलह्वनत्रासप्रकटोत्कम्पनालिनीम् ॥ ११५ ॥

पितृवनमहीं निर्विण्णस्तां^{३३} पिशाचनिशाचर-
प्रमथनिविडां वभ्रामैकः प्रकाशितसाहसः ।

पतितमवधीन्^{३४} पापण्डाख्यं च कृष्णचतुर्दशी-

रजनिसमये तस्यालोकान् सखी मम कम्पिता ॥ ११६ ॥

श्रुत्वा तेषामिति बहुविधान् साहसिकयोपदेशान्
वापोत्पीडस्थगितनयनद्योतितान्तःप्रसादा ।

बन्धुद्वेषप्रतिकृतिभिया वद्धरोमाञ्चकम्पा

लिम्पन्तीव प्रणयसुधया लिङ्गिनीमालिलिङ्गे ॥ ११७ ॥

तातप्रीतिप्रचयपिशुनैस्तामवस्थाप्य वाक्यैः

पाणौ तन्वी विकसितमूर्त्तौ पद्मवाभे गृहीत्वा ।

सरस्युः सरया अपि खलु तयोः सन्निधौ हर्षभाजा

वत्सेत्युक्त्वा पितृसवयसा माधवः संवभाषे ॥ ११८ ॥

एकं भृश्विसोरपत्यमथवा प्राणा धर्हिर्वर्तिनः

सामन्तोत्करशेखरीरूतपदद्वन्द्वस्य मन्त्रिप्रभोः ।

अस्माकं मनसो यदिष्टमथवा स्पष्टं समाधेः फलं

धात्रा चित्तभुवा मयाद्य भवते पित्राप्यसौ दीयते ॥ ११९ ॥

प्राजापत्यो विवाहोऽयं गान्धर्वेणोपबृंहितः ।

इति श्रोतयितुं भूयो दम्पती तौ जगाद सा ॥ १२० ॥

प्रेयो^{४५} मित्रं बन्धुता वा समप्रा
 सर्वे कामाः संपदो^{४६} जीवितं वा ।
 स्त्रीणां भर्ता धर्मदाराश्च पुंसा-
 मित्यन्योन्यं वत्सयोर्ज्ञातमस्तु ॥ १२१ ॥

इत्युक्तौ तौ महाभागौ मालतीमाधवाबुंभौ
 प्रीत्या जगृह्णतुस्तस्यास्तां धार्णा धर्मगर्भिणीम् ॥ १२२ ॥

पुनश्च माधवं प्रोचे पितृसन्नह्यचारिणी
 वाष्पायमाणे विभ्राणा वात्सल्यातिशयाद् दृशां ॥ १२३ ॥

परिणतिरमणीयाः प्रीतयस्त्वद्विधाना-
 महमपि तव मान्या हेतुभिस्तैश्च तैश्च ।
 तदिह सुवदनायां तात मत्तः परस्मात्
 परिचयकरुणायाः सर्वथा मा विरंतीः ॥ १२४ ॥

इति तामनुशोचतीमवोच-
 न्मकरन्दो मकरन्दवर्षि वाक्यम् ।
 मिथुने न्रपया गृहीतमौने
 मनसा तद्गणितीमुपासमाने ॥ १२५ ॥

चरणाम्बुजयोस्तवाम्ब्र सेवा
 फलिता नः प्रणतार्थकल्पवल्ली ।
 तदिदं सचिवस्य तोकरत्नं
 मुह्ये भूपणमर्षितं त्वयाद्य ॥ १२६ ॥

उभयोरपि लोकयो मुमित्र
 सह धर्मं चरतोस्त्वयोपदिष्टम् ।
 गृहिर्णागृहिणोर्गृहानुसूत्या
 दनयोर्हस्तगतो ननु त्रिवर्ग ॥ १२७ ॥

श्राव्यान्वयेति नयनोत्सवकारिणीति
 निर्व्यूढसौहृदभरेणि गुणोच्चरेति ।
 एकमेव हि वर्गीकरण गरीयो
 युष्माकमेवमियमित्यथ किं ब्रवीमि ॥ १२८ ॥

इति ह्युवाच मकरन्दमूचे
 कामन्दका कार्यत्रिगोपदक्षा ।
 त्व मालतीवेषधरोभ्युपेहि
 कर्तुं विवाहं मदयन्तिकाया ॥ १२९ ॥

चूडामणिप्रभृतिक चरणाङ्गुलीय-
 पर्यन्तमाभरणजातमिदं गृहाण ।
 एतद् दुकूलयुगलं च शुचीत्र माला-
 श्रन्द्रातपटुतिसमटुति लेपनं च ॥ १३० ॥

इत्युक्त्वा सा प्रतीहारीहस्तान् प्रोक्तमदापयन् ।
 सोऽपि तन् सर्वमादाय मालतीभूमिकां वधी ॥ १३१ ॥

मालतीद्वयमवेक्ष्य सेऽहसन्
 माधवप्रभृतय सविम्भया ।
 सङ्घटनं सुहृदो व्यचिन्तयन्
 सिद्धया नियमितस्य माधवः ॥ १३२ ॥

अथ माधवमभ्यधाञ्च पूज्या
 स भवान् पश्चिमतो विहारिकायाः ।
 प्रियया सहितः प्रयातु धीमान्
 महदुद्यानमपहुतार्कतापम् ॥ १३३ ॥

गाढोत्कण्ठकठोरकेरलवधूगण्डाच्छपाण्डुच्छट्टै-
 स्तान्बुलीपटलैः पिनद्धफलितव्यानन्नपूगुमाः ।
 कक्कोलीफैलजग्धिमुग्धविकिरव्याहारिणस्तद्रुमुबो-
 भागाः प्रेङ्खितमातुलुङ्गवृत्तयः प्रेयो विधास्यन्ति वाम् ॥ १३४ ॥
 तत्रैव तावत् स्थातव्यं त्वया दयितया सह
 सखा ते यावदायाति गृहीत्वा मदयन्तिकाम् ॥ १३५ ॥

इत्युचुपी सा मकरन्दमार्या
 लवङ्गिकादत्तकरं गृहीत्वा ।
 स्कन्धं समारोप्य करेणुकाया
 विवाहलीलाविधये प्रतस्थे ॥ १३६ ॥

मालत्या सममथ माधवो मनीषी
 संग्राप्तस्तदुपवनं विहारिकायाः ।
 कान्तायाः फरमयमप्रहीत् प्रवालं
 मङ्गल्यं मुचिरमनोरथद्रुमस्य ॥ १३७ ॥

विलासिनीं व्रीडयतीं^{४८} विलोभयन्
 विदग्धमुग्धैरवलोकनोदितैः ।
 विहारिकोद्यानविहारमन्दिरे^{४९}
 विभुः कृतार्थो विजहार माधवः ॥ १३८ ॥

आलोर्लैरलैरैरपहतमुखीमाविस्फुरत्कुण्डला
 माश्रिष्टामवकुण्ठनाशुम्पटेनाश्यानचर्चारसाम् ।
 आकल्पैर्नवरत्नकल्पघटितैरर्चिर्भिराच्छादिता
 मानिन्ये पितुरालय भगवती भावामर्या^{१०} मालतीम् ॥ १३९ ॥

मत्तैर्हस्तिभिरर्णिता ह्यकुलैः समर्द्धतो मर्दिता
 पादातैः समधिष्ठिता सरभसैदावारिकर्षादृिता ।
 द्वारे भूरिधसोर्महोत्सवधुरातात्पर्यपर्याकुला
 येन निष्क्रमणप्रवेशप्रविधयो प्रापु पर प्राणिन ॥ १४० ॥

उदन्तमणितोरण नवविचित्रचित्रोत्पल
 दुबूलपटपट्टिवारचितचारचन्द्रोद्दयम्^{११} ।
 विद्योपपरिभूषिते परिजनैः परिद्योतित
 विमानमिद्य वैबुध जिम्बरे यधूमन्दिरम् ॥ १४१ ॥

अथ नरपति^{१२} पद्मावत्याः प्रकाशितसौन्दर्ये
 निजविभवतो रत्नाकर्त्तुः प्रसाध्य च नन्दनम् ।^{१३}
 कखिलपते स्वन्धे चारोप्य वाद्यशतस्वर्न
 र्थाधिरितदिश सद्य^{१४} सग्रन्थिनो गृहमानवा ॥ १४२ ॥

वप्या^{१५} सद्यः प्रविशति वरे वानराभे मुनीणैः
 श्रेणु वैचिन् तमतिचपलं भूपमेके नितिन्दु ।
 अन्ये फन्यापितरमपरे भागधेय तदीय
 नानावृत्तैर्नगरगृहिणा नन्दनोऽभूद्विवर्ण ॥ १४३ ॥

१० भावामा

११ पवित्र चारु

१२ वृषभनिपत्या

१३ चन्दनम्

१४ जिम्बरेण विधिना Another emendation

would be दिव्यं

१५ वप्यामद्य

मधुरवचसि घाले माघरे मन्मथमे
 जयति गुणनिधाने श्रीमति ख्यातवंसे ।
 वरमपरमयोभयं प्रीयता^६ या वरीतुं
 मतिरहह विमन्धा मालतीगन्धवानाम् ॥ १४४ ॥

मरणमपि वरं यद्भेषजं मानसार्ते^७
 नेतु परिणयलक्ष्मीरीदृशैर्नित्यशल्पम् ।
 किमपरमभियुक्ते वस्तु सौम्यं कृतान्तः
^८“किसलयमिव धत्तां केवलं दग्धुदाम” (?) ॥ १४५ ॥

हृदयमतिकठोरं मालतीमातुरित्यं
 दुहितरमथ मप्रां था हि पश्यन्त्युदारस्ते ।
 ऋजुमतिरथवा सा किं वराकौ विघत्तां
 पितरि दुहितरत्नं काऽपि विवेतुकामे ॥ १४६ ॥

लवङ्गिकाद्या ललनाः प्रहासान्
 यान् यान्कुर्वन् मकरन्दनुनाः ।
 तांस्ताञ्जडात्मा तरलः स्मरालैः
 प्राबुद्ध सर्वान् प्रणयप्रयोगान् ॥ १४९ ॥

उपनीतमसौ पुरोधसा
 मकरन्दस्य स पाणिमग्रहीन् ।
 प्रचुराज्यसमिद्धपावक-
 स्फुटधूमाकुलसाश्रुलोचनः ॥ १५० ॥

पुलकतिलकितप्रसूटकम्प-
 श्रमजलशीकरकौरकायिताङ्गः ।
 प्रकटितविकृतिः ^{६१}स्मरेण घृद्धः
 परिजहसे परितः प्रियासखीभिः ॥ १५१ ॥

परिणीय मनोरथप्रियां
 परिवारेण लवङ्गिकादिभिः ।
 निजवेश्म निनाय निर्वृतः
 प्रतिघातां मदयन्तिकादिभिः ॥ १५२ ॥

वधूवरौ वासगृहं निवेश्य
 वधूं च धर्मैरनुशिष्य वाक्यैः ।
 आमन्त्र्य लामातरमात्तिपूजा
 कामन्दकी स्वावसथं जगाम ॥ १५३ ॥

मधुरवचसि वाले माधवे मन्मथाभे
 जयति गुणनिधाने श्रीमति ख्यातवंशे ।
 वरमपरमयोग्यं प्रोद्यता^{६६} वा धरीतुं
 मतिरहह किमन्धा मालतीवान्धवानाम् ॥ १४४ ॥

मरणमपि वरं यद्भेषजं मानसार्ते-^{६७}
 नेतु परिणयलक्ष्मीरीटशैर्नित्यशल्यम् ।
 किमपरमभियुंक्ते वस्तु सौम्यं कृतान्तः
^{६८}किसलयमिव धत्तां केवल दग्धुनामः (?) ॥ १४५ ॥

हृदयमतिकठोरं मालतीमातुरित्यं
 दुहितरमथ मग्रां या हि पश्यन्त्युदास्ते ।
 ऋजुमतिरथवा सा किं वराकी विधत्तां
 पितरि दुहितृरत्नं काऽपि विक्रेतुकामे ॥ १४६ ॥

इत्थं सन्तप्तनाराचसवर्णा कर्णरन्ध्रयोः^{६९} ।
 शृण्वन् वाचं पुरस्त्रीणां जामाताऽभ्यन्तरं ययौ ॥ १४७ ॥

अधितिष्ठति लोकसत्क्रियार्थं^{६०}
 नृपतां भूरिवसौ च बालकक्ष्याम् ।
 प्रतिहारनिषिद्धबन्धुवर्गः
 प्रययौ कौतुकमन्दिरं स मन्दः ॥ १४८ ॥

56. प्रोद्यताना धरीत 57. मानसा(न्ते)र्नं. 58. किसलय(मपि)मिव.
 59. रन्ध्रयोःशृण्वन्, 60. लोकसत्क्रियायाञ्छृ°

लवङ्गिकाद्या ललनाः प्रहासान्
यान् यानवुर्वन् मकरन्दतुन्नाः ।
तांस्तोज्ज्वात्मा तरलः स्मरास्त्रैः
प्राबुद्ध सर्वान् प्रणयप्रयोगान् ॥ १४९ ॥

उपनीतमसौ पुरोधसा
मकरन्दस्य स पाणिमग्रहीत् ।
प्रचुराज्यसमिद्धपावक-
स्फुटधूमाकुलसाश्रुलोचनः ॥ १५० ॥

पुलकतिलकितप्ररूढकम्प-
श्रमजलशीकरकोरकायिताङ्गः ।
प्रकटितविकृतिः ६१स्मरेण वृद्धः
परिजहसे परितः प्रियासखीभिः ॥ १५१ ॥

परिणीय मनोरथप्रियां
परिवारेण लवङ्गिकादिभिः ।
निजवेश्म निनाय निर्वृतः
प्रतिघातां मदयन्तिकादिभिः ॥ १५२ ॥

वधूवरौ वासगृहं निवेश्य
वधूं च धर्म्यैस्तुशिष्य वाक्यैः ।
आमन्त्र्य जामातरमात्तपूजा
कामन्दकी स्वावसथं जगाम ॥ १५३ ॥

परिचुम्बितुमाननाम्बुजं तन्
 परिरब्धुं च दृढं पयोधरी तौ ।
 तरसा निपतन् प्रविश्य पद्भ्यां
 मकरन्देन महीतले निरासे ॥ १५४ ॥

कौमारे यदि कुलटामिमां^{६२} स्पृशेयं
 गच्छेयं गतिमधमां शपे गुरुभ्यः ।
 इत्युक्त्वा स तु कुपितो विलम्बेता
 निर्यातः प्ररुदितदुर्मुखो निकेतान् ॥ १५५ ॥

प्रसन्नतोऽथ प्रियं^{६३} बुद्धरक्षिता
 पतिद्विपं भर्त्सय मालतीमिति ।
 समानयत् तां मदयन्तिकां शनै-
 र्मृपाप्रसुप्तस्य विदस्य सन्निधिम् ॥ १५६ ॥

लवङ्गिकाऽऽह तां सुप्तां प्रबोधयितुमुद्यतां ।
 चिरमुद्वेजिता भर्त्रा क्षण निद्रात्वसाविति ॥ १५७ ॥

तव प्रतीपं हि लवङ्गिके वच^{६४}
 तथैव गाढं मम कोपितोऽप्रजः ।
 सहासिकायां परभाग्या^{६५} स्त्रिया
 रतिर्भुजंग्येव रहः कुनो नृणाम् ॥ १५८ ॥

62 कुल्दा°

63 प्रसगतोऽथ बुद्ध°.

64 मत्स्य°

65 लवङ्गिके व तथैव

66 सहाऽस्ति का वा is perhaps better

than सहासिकाया. आसिका, sitting-Apte's Prac Sk Eng Dic

67. परभाग्या.

ननु प्रवादो नगरे विजृम्भते
 स^{६८} मालतीमाधवयोर्द्वयोरिह^{६९} ।
 इतीममाकर्ण्य विशङ्कितो गुरु-
 र्वचोभिरेनामदुनोदरुन्तुदैः^{७०} ॥ १५९ ॥

मयापि दृष्टं ननु शङ्करालये
 परस्परं प्रेम परार्थ्यमेतयोः ।
 प्रयाणमन्यच्च मयाधुना स्मृतं
 सुनिश्चितं कृष्णचतुर्दशीदिने ॥ १६० ॥

तरिमन् दिने मम तरक्षुवशं गताया-
 प्राणप्रदातरि चिरप्रतिपन्नसंज्ञे ।
 दिष्टयाऽभिवर्धितवती दयितं सखी ते
 तेनार्चिता च हृदयेन च जीवितेन ॥ १६१ ॥

इति तां भ्रुवती स्मराकुला-
 भवतीर्णा स्वमनीषिते स्थले ।
 स्मयमानमुखी लवङ्गिका
 प्रकृतं प्रस्मरयन्त्यभापत ॥ १६२ ॥

कोयं जनः कुवल्याक्षि कुतूहलं न-
 स्तत्कथ्यतामिति लवङ्गिकयाऽनुब्रुवा^{७१} ।
 प्राह स्म सस्मितमुखी स्मर तं स्मराभं
 नाहं क्षणेक्षितमसुं कलयामि नाम्ना ॥ १६३ ॥

प्रशिथिलकचवन्धा प्रस्तलन्ती पतन्ती
प्रवलभयविहस्ता^{७२} मृत्युर्गैर्निस्ताम् ।

^{७३}मृदुमतिरनुपाधि प्राप्य यो मक्षु दत्त्वा
मृगपतिवलिमस्मै मृत्यवे मामुदस्थात्^{७४} ॥ १६४ ॥

इत्युक्त्वा विरता बालामात्रभाषे लग्नङ्गिका ।

मयाऽधुना स्मृत श्रीमान् मकरन्दो ह्यसाविति ॥ १६५ ॥

प्रियाभिधानश्रवणामृतेन

प्रमोदमानां पुलकाचिताङ्गीम् ।

परामृशन्ती परिहासपूर्वं

लवङ्गिका ता ललित ललाप ॥ १६६ ॥

वय तथा नाम यथाथ किं वदा-

म्यय^{७५} त्वकस्माद्विकल कथान्तरे ।

कदम्बगोलाकृतिमाश्रित कथ

विशुद्धमुग्ध कुलकन्यकाजन ॥ १६७ ॥

अनुग्रहिष्टा किल बुद्धरक्षिता

जगद् ता जर्जरितत्रपा शनै ।

प्रकाशिता स्मो वयमञ्जसाऽनया

प्ररूढविश्रम्भकथाभिरास्महे ॥ १६८ ॥

72 °विहस्ताङ्गय°

73 स्मृतिमृदुमति°

74 °मुदस्थाम् ।

उदस्थान् 1s अ तर्भावितष्यर्थ , उदतिष्ठिपद् इत्यथ ।

75 ममाधुना°

76 °म्यहं

प्रेरिता प्रियसख्येत्यं प्रेमविश्रम्भगर्भितम् ।

मकरन्दार्पितां ताभ्यां स्मरति स्वामवर्णयत् ॥ १६९ ॥

दयितावदनारविन्दवान्तं

मकरन्दो मकरन्दमालिहानः^{७७} ।

मधुलेह इवोन्मदिष्णुरन्ध्रै-

र्मधुरिम्णा न स कृत्तिमासस्मात् ॥ १७० ॥

अथ तामुभे शपथपूर्वमूचतु-

र्येदि दैवतस्तव समीपमेत्य सः ।

तरसा ग्रहीष्यति करं स्मरातुरः

प्रतिपत्तिरत्र^{७८} तत्र का प्रकाशयताम् ॥ १७१ ॥

निश्वस्य दीर्घमथ सा निभृतं जगाद^{७९}

का वाऽहमस्य खलु तस्य कलेवरस्य ।

तेनैव हृद्गुणगौरवमात्मदेहं

प्रत्यर्प्य यन्निरुपयोगमपि प्रतीष्टम् ॥ १७२ ॥

इति तद्वचनं निशम्य मुदा

परिरभ्य ननन्दतुरिन्दुमुत्तीम् ।

स्मर वाचमिमामिति नीतिपरे

दृढतामपि निन्यतुरुक्तमुभे ॥ १७३ ॥

तां चिरायितमिति प्रलपन्तीं
जापितः किमपि नाटितयोधः ।
न्यस्य दूरमवकुण्ठनमाराद्
अग्रहीन् करतले मकरन्दः ॥ १७४ ॥

मालतीमनभिवीक्ष्य मानिनी
माधवीव मलयानिलाहता ।
साध्वसेन तरलत्रपावशा-
न्मन्दहासकुसुमं व्यचीकसत् ॥ १७५ ॥

गुरुजनपरिशङ्कातङ्कसङ्कोचिनीं तां
वरगुणपरिणाहान्वर्णयन्त्यौ^० वचोभिः ।
स्मर सखि गिरमुक्तामद्य चेति ह्रुवाणे
निजमनसि वयस्ये स्थापयामासतुस्ते ॥ १७६ ॥

उद्धाहोत्सवसङ्कुलाऽखिलजनादुद्धान्तदौवारिकात्
पक्षद्वारपथेन नन्दनगृहान्निर्गत्य कान्तां हसन् ।
प्रागिन्दोरुदयात् तमोभरमिलत्कालेयधूपोत्थयां
वीथीं प्राप बिलासिपौरमदिरागोष्ठीभिरामोदिताम् ॥ १७७ ॥

अविरलतरदीपत्रासितध्वान्तमारा-^{८१}
दतिपटुपटहौघध्यानसंपूरिताशम् ।
अनिभृतगति कन्यारत्नहर्तुः पुरस्ताद्
अनिलनिभमनीकं रक्षिणामाविरासीत् ॥ १७८ ॥

मालतीवेषसञ्चलं हरन्तं मद्दयन्तिकाम् ।
विदित्वा मकरन्दं ते जजल्पुः पुराक्षिणः ॥ १७९ ॥

मैथिलीमिव पुलस्त्यनन्दनो
नन्दनस्य भगिनीं हरन्नसां ।
नन्दयोरिव (?) नरेन्द्रमन्त्रिणोः
संद्धाति परमं पराभवम् ॥ १८० ॥

असां पदुर्मालतिवेषधारी^{८२}
प्रतारयन् नन्दनमार्यबुद्धिम्^{८३} ।
महात्मनो भूरिवसोः समक्ष-
महारयत् तामपि माधवेन ॥ १८१ ॥

व्रध्यतां वध्यतामेप च्छिद्यतां भिद्यतामिति ।
अभ्ययुञ्जत ते वीरं पद्मास्यमिव बुञ्जरा ॥ १८२ ॥

चरितं चरितुं प्रियस्य सख्यु
कलहंसः प्रहितोऽथ माधवेन ।
महिला परिगृह्य संकुलेऽस्मिन्
सहसा माधवसन्निधिं निनाय ॥ १८३ ॥

मद्दयन्तिकां सहचरीद्वयान्वितां
पुरतो त्रिलोक्य सहस्रैव मालती ।
अथ दिष्टिवृद्धिवचसाऽधिनीत् प्रियं
धनुलावलीविहितपरितोषिता ॥ १८४ ॥

82. Both the forms, मालता and मालति are noted in the Dic. Here मालति is used for the usual मालती, obviously for the sake of metre. 83 प्रतापयं

अथ निजमुहदो निशम्य पृत्त
 प्रियतमया प्रणयात्रिवार्यमाण ।
 सरभसमभिधान्य^{८४} तत्समीप
 न्यविशत दौर्लभूतमार्गलोक ॥ १८५ ॥

कलकलमुपगर्ण्य कर्णतोद
 किमिदमिति प्रतिहारमाशु प्रश्ना ।
 तदुदितमकरन्दकूटवृत्त
 परिकुपितो बलमादिशन्नरेन्द्र ॥ १८६ ॥

ततो विशदचन्द्रिकाभरपटीरपङ्काङ्किता
 समुन्मिपिततारकाकुसुमकोरकालकृताम् ।
 दिहक्षुरिव^{८५} तद्रण दिवमुपागतश्चन्द्रमा
 समृद्धनिजमण्डल सपदि चन्द्रशाला नृप ॥ १८७ ॥

तत प्रवृत्ते तयोरतिभयङ्कर सङ्गर
 पुरातनमुनी त्रयोर्बदरिकाभिवाध्युपुपो^{८६} ।
 विमुक्तविविधायुधक्षयविपण्णहम्भोद्भव
 सम बहुतरैर्वलै समरकेलिकौतूहल ॥ १८८ ॥

पदाघातै काश्चित् कतिचिद्दयैर्बाहुहननै
 प्रकोपशै काश्चित् कतिचन घनैरुदघटनै ।
 असङ्गादाच्छिन्नै कतिचन तदीयै प्रहरणै
 भटमन्यान् मैन्यान् भयतरलता निन्यतुरुभौ ॥ १८९ ॥

84. "मभिधान्य"

85 दिहक्षुरधिक रण

85A पुररुत

86 "मिवाध्युपुपो

प्रहरणममुचन् प्रपेतुर्धरण्यां दिशो दुद्रुवुः
 क्षतमवमवमन् विलेपुः सगोकं मुमूर्च्छुश्चिरम् ।
 शरणमुपययुस्तवास्मीति रेदुर्जहुर्जीवितं
 प्रतिभटपुरुषा रूपा भोगिताभ्यामुमाभ्यां क्षताः ॥ १९० ॥

अथ नरपतिर्व्योत्सनाजालैरनर्गलनिर्गमै-
 र्दिन इव^{८७} च विस्पष्टं दृष्ट्वा विचेष्टितमेतयोः ।
 मुदितहृदयो^{८८} वीरश्लाघी निवार्य बलान्युभौ
 निजसचिवयोरग्रे^{८९} द्वाःस्थः स्वसन्निधिमानयन् ॥ १९१ ॥

सूर्याचन्द्रमसाविव द्युतिभैरदस्त्राविवाकारतः^{९०}
 रिथत्या मेरुहिमालयाविव धिया दैत्यामरेज्याविव ।
 दृष्ट्वा तावुपजातविस्मयरसः श्रुत्वाऽभिजात्यं ततः
 प्रांचे मन्त्रिवरौ वरौ सुचरितौ लब्धौ भवद्भ्यामिति ॥ १९२ ॥

बैलक्ष्यात्तौ पुनरपि निजौ मन्त्रिणौ चाऽप्रसप्तौ
 ज्ञात्वा वार्यः प्रणयस्तरसैर्भूयसा सान्त्वयित्वा ।
 सत्कृत्यैतावपि गुणगणे दर्शयन् पञ्चपातं
 प्रायादन्तःपुरमथ च तौ जग्मतुः स्वं निकेतम् ॥ १९३ ॥

अग्रहीद् गुणमस्माकमपराधे महत्यपि ।
 अहो सौजन्यसर्वस्वमंकेतसदनं नृपः ॥ १९४ ॥

87. एव विस्पष्टं.

88. मुदितहृदयवरं.

89. दारेभ्यश्मन्त्रिभिः.

90. दसंरिवां.

इति श्रितीश षट्मन्यमानो
 जगत् मित्र पथि देवरातिः ।
 प्रियाममन्न हरणप्रवृत्ति
 धोष्यामि सन्ध्या मद्यन्तिवायाः ॥ १९५ ॥
 पथयति त्यधि गरिमामालती-
 यत्तिलोन्कटाश्रपराहृतम्^{११} ।
 वदनपद्मजमुत्सितप्रपा
 म्भिमितदृष्टि सत्यी नमयिष्यति ॥ १९६ ॥
 इति मनोरथमुद्धतमुद्धन्
 न रत्न यावदसौ गृहमाविशन् ।
 समरतत्त्रनियुक्तना श्रण
 किमपि तावदवास्थित मालती ॥ १९७ ॥
 अन्तरेऽत्र विवरानुसारिणी
 पूर्वधैरपरिहारकाश्रया ।
 भैरवीव पुरतो मृगीदृश
 प्रत्यदस्यत कपालकुण्डला ॥ १९८ ॥
 मम गुरुरभिजघ्ने माघनेन त्वदर्धं
 तदहमपि तवासैस्तस्य^{१२} कुर्वे नित्रापम् ।
 उपचितदृढवैरा साऽहमेकस्य हेतो
 रुभयकुलनिबद्धा गाढमुत्सादयामि ॥ १९९ ॥

त्वद्वत्सलः क नु तपस्विजनस्य हन्ता
 कन्याविटः पतिरसौ परिरक्षतु त्वाम् ।
 श्येनावपातचकिता नववर्तिकेव^{१५}
 किं चेष्टसे ननु चिरान् कवलीकृतासि ॥ २०० ॥

इति संतर्ज्य तां बालां बलादुल्लिष्य रेचरी ।
 क्रन्दन्तीमार्यपुत्रेति श्रीपर्वतमुपानयन् ॥ २०१ ॥

कवलयितुं ततः शशिमुखी घृतशूलवरा
 प्रकटितदंष्ट्रा शशिकलामिव राहुतनुः ।
 प्रसभमियेष सा ^{१६}तद्वलोक्य रुरोऽ भृशं
 भगवति मामवेति दुहिता वत भूरिवसोः ॥ २०२ ॥

आक्रन्दनं भगवतीति मुहुर्मुहुस्तन्
 कामंदकीति च निशम्य समीपसंस्था ।
 सौदामिनी द्रुतमुपेत्य ददर्श बालां
 वापैः समं निपतितां यनदेवतानाम् ॥ २०३ ॥

निर्भर्त्स्य वत्सलतरा पिशिताशनानां तां^{१७}
 दृष्टयोर्द्वयेन कुचयोश्च पयः क्षरन्ती ।
 आश्वस्य बाभिरधिरोष्य निजाङ्कुशय्यां
 स्वीयं निनाय भवनं श्रुतपूर्ववृत्ता ॥ २०४ ॥

93. Vide जगदर's Com नववर्तिकेत्यपि पाठ

95. पिशिताशनाना.

94. स तामवलोक्य.

अथाविवेशोपवनं स माधवः
स्फुरद्भिरङ्गैः परिरम्भलम्पटैः ।
द्विदृक्षमाणस्त्वरितेन चेतसा
जयश्रियं मूर्तिमतीमिव प्रियाम् ॥ २०५ ॥

भुजेन वामेन समं परिस्फुरत्
प्रकाशयन् °६प्राणसमामपेयुधीम् ।
उपेयुपस्तस्य विहारदीर्घिका-
मदक्षिणं चक्षुरभूददक्षिणम् ॥ २०६ ॥

ततो गिरं मालति मालतीति
शुश्राव दूरान्मदयन्तिक्रायाः ।
लवङ्गिकायाश्च विपाद्भाजो-
रन्वेपयन्त्योरभितो वयस्याम् ॥ २०७ ॥

क नु मालती क नु कुलस्य भूपणं
क नु मे प्रिया क नु मदीयजीवितम् ।
क नु मद्विलोचनचक्रोरचन्द्रिका
क नु तद् गृहीतममृतं भवान्युधेः ॥ २०८ ॥

°७अनुमितमनिमित्तैश्चेतसा शङ्कितं प्राग्
प्रकटमिव भवत्योरद्य वाचामशक्त्या°८ ।
व्यसनमुपगतं मे निष्प्रतीकारमेतद्
गलति न च कठोरं जीवितं ह्य हतोऽस्मि ॥ २०९ ॥

अयि सरसे मकरन्द निरूप्यतां
प्रियसखी तव कुत्र गता भवेत् ।

भगवतीभवने यदि युज्यते
न पुनरत्र गमिष्यति सैकिका ॥ २१० ॥

इत्थं सखीभिरनुयायिभिराप्तवर्ग-
रन्वेपयन्नुपवने भवने वने च ।

नापश्यदुत्सुकमना दयितां यदाऽसौ
संमूर्छितो भुवि तदा न्यपतन्निराशः ॥ २११ ॥

संज्ञामवाप्य मकरन्दसुखप्रयत्ना-

दभ्युत्थितः पुनरवेक्ष्य जगत् स शून्यम् ।

व्रीहां विहाय विललाप तथा विलासी

श्रुत्वा यथा हृदपि द्रवतां प्रपेदे ॥ ॥ २१२ ॥

यः पूर्वं स्पृहणीयतामुपगतो भुक्तः समं कान्तया
तं देशं परिहृत्य हृन्नयनयोः सन्तापसन्तानदम् ।

निर्विण्णो हृदये सुनिर्घृण इव त्यक्त्वा स्ववन्धून् बृहद्-
द्रोणीशैलवनं सुपावनमगान् सरया समं माधवः ॥ २१३ ॥

तत्रोन्मादवशां दशामुपगतस्तस्याः प्रवृत्तिं वने

पृच्छंस्तत्र मृगान् रगान् विटपिनो भृङ्गान् भुजङ्गानपि ।

नष्टोऽयं परिहास इत्यपि घटन् कान्ते त्वमाप्ता मये-

त्यालिङ्गन् दयितां मनोरथमर्यां प्राणान् कथंचिद् दधौ ॥ २१४ ॥

अथाविवेशोपवनं स माधवः

स्फुरद्भिरङ्गैः परिरम्भरम्पटैः ।

दिदृक्षमाणस्त्वरितेन चेतसा

जयश्रियं मूर्तिमतीमित्र प्रियाम् ॥ २०५ ॥

भुजेन वामेन समं परिस्फुरत्

प्रकाशयत् *६प्राणसमामपेयुषीम् ।

उपेयुपस्तस्य विहारदीर्घिका-

मदग्निषं चक्षुरभूददक्षिणम् ॥ २०६ ॥

ततो गिर मालति मालतीति

शुश्राव दूरान्मदयन्तिकायाः ।

लवङ्गिकायाश्च विपादभाजो-

रन्वेपयन्त्योरभितो वयस्याम् ॥ २०७ ॥

क नु मालती क नु कुलस्य भूपणं

क नु मे प्रिया क नु मदीयजीवितम् ।

क नु मद्विलोचनचकोरचन्द्रिका

क नु तद् गृहीतममृतं भवान्युधे ॥ २०८ ॥

*७अनुमितमनिमित्तैश्चेतसा शंकितं प्राक्

प्रकटमिव भक्त्योरद्य वाचामशक्त्या*८ ।

व्यसनमुपगतं मे निःप्रतीकारमेतद्

गलति न च कठोरं जीवितं हा हतोऽस्मि ॥ २०९ ॥

पाथोद्वाना पथि परिचिते पावनैर्गन्धवाहै-
र्मन्दाकिन्या पयसि लुठितर्मन्दमासेव्यमाना ।

पद्मावत्याः परिसरमगान्माधवस्थात्र वृत्त
श्रुत्वा प्रायाद वनभुवमसौ यत्र मित्रातुयात् ॥ २२० ॥

दिवि स्थिताऽवेक्षत मूर्च्छित त
सर्तुं च सृष्ट भकरन्दमार्त्या ।
अम्भोभिराश्वासयदध्रियैस्त
न्यवर्तयत् तत्सुहृद च मृत्यो ॥ २२१ ॥

अथ च वधुलमाला माधवाय प्रदाय
प्रियमपि विनिषेद्य प्रेयसीवृत्तमस्मै ।
गगनमुदपतन् सा विद्यया नन्दयन्ती
रसमिव धरणिस्थ भानवीरदिममाला ॥ २२२ ॥

श्रीपर्वतं लघुतया गमितेन तेन
सजीवनौपधिरवेक्ष्यत जीवितेशा ।
आवेगतस्तमवलोक्य पपात दूरा
दाप्सुत्य साऽपि हृदये हृदयेश्वरस्य ॥ २२३ ॥

परस्परं तौ परिरभ्य दुःखिता
वचिन्तितासादितदर्शनोत्सवौ ।
विमुक्तकण्ठ चिरमश्रु वर्षता
विलीयमानाविव शोकग्रहिता ॥ २२४ ॥

आर्तो भूरिवसुर्निशम्य तनयामत्यन्तमन्तं गता-
 भैरिभ्यो द्रविणं विधाय विपुलं श्रेत्रं तथा पात्रसान् ।
 आलोलान् विषयानुदर्कविरसानालोच्य शोच्यानिमान्
 आनघ्नी नृपनन्दनावगणयन् प्रायादरण्यस्थलीम् ॥ २१५ ॥

अन्तःशल्यनिमान् अकल्यहृदयस्त्यक्ष्यन्नसूनात्मनो
 निश्चिन्वन् विधिना च वह्निपतने धर्मस्य निर्वाधताम् ।
 संभेदे भृशपावने मधुमतीसिन्धोरयं भायुर्गुं
 ख्यातं प्राप सुवर्णाभिन्दुमवनौ सण्डेन्दुचूडामणिम् ॥ २१६ ॥

विपदमथ विदित्वा देवरातः स्तुपाया-
 स्तदुपहितमवस्थादौस्थ्यमप्यात्मसूनोः ।
 विरतविषयसङ्गः सोऽपि निश्चित्य मर्तुं^{१००}
 पशुपतिमुपतस्थे भूरिवस्वाश्रितं तम् ॥ २१७ ॥

लवङ्गिकाद्याभिरनुप्रयाता
 कामन्दकी कामितदेहमोक्षा ।
 वनं ययौ वीक्ष्य सुहृत्कुलं त-
 न्निरीक्षितं निष्करुणेन धात्रा ॥ २१८ ॥

अथ मृगदशा नुन्नाऽऽसन्नान् प्रबोधयितुं निजान्
 प्रियमपि समानेतुं विद्याबलादपि जीवितम् ।
 चिरपरिचितं चिह्नं संगृह्य केसरमालिकां
 समचरत सा व्योम्ना सौदामिनी लघुगामिनी ॥ २१९ ॥

पायोदानां पथि परिचिते पावनैर्गन्धवाहै-
र्मन्दाकिन्याः पयसि लुठितर्मन्दमासेव्यमाना ।

पद्मावत्याः परिसरमगान्माधवस्यात्र वृत्तं
श्रुत्वा प्रायाद् वनभुवमसौ यत्र मित्रानुयातः ॥ २२० ॥

दिवि स्थिताऽवेक्षत मूर्च्छितं सं
मर्तुं च सृष्टं मकरन्दमार्त्या ।
अम्भोभिराश्वासयदध्रियैस्तं
न्यवर्तयत् तत्सुहृदं च मृत्योः ॥ २२१ ॥

अथ च वकुलमालां माधवाय प्रदाय
प्रियमपि विनिवेद्य प्रेयसीवृत्तमस्मै ।
गगनमुदपतन् सा विद्यया नन्दयन्ती
रसमिव धरणिस्थं भानवीरश्मिमाला ॥ २२२ ॥

श्रीपर्वतं लघुतया गमितेन तेन
संजीवनीपधिरवेक्ष्यत जीवितेशा । .
आवेगतस्तमवलोक्य पपात दूरा-
दाप्लुत्य साऽपि हृदये हृदयेश्वरस्य ॥ २२३ ॥

परस्परं तौ परिरभ्य दुःखिता-
वचिन्तितासादितदर्शनोत्सवौ ।
विमुक्तकण्ठं चिरमश्रु वर्षता
विलीयमानाविव शोकवहिना ॥ २२४ ॥

अथ तावनुनीय लोफवृत्त-
रितिहासैश्च दृढं प्रसाद्य मिद्धा ।
निजसिद्धिबलेन पूजनीयौ
भृशमानर्चं विभूषणांशुकायैः ॥ २२५ ॥

सह तौ निजदेशमानयन्ती
गगनस्थैव ददर्श भृत्यदारैः ।
पितरावनयोः प्रवेष्टुकामौ
हुतमग्निं पुरतः सुवर्णविन्दोः ॥ २२६ ॥

प्रापद्य तौ सपदि चीवरिणीसकाशं
सौदामिनी हुतमुपेत्य सुवर्णविन्दुम् ।
दिष्ट्यौऽभिवर्धय सचिवी परिदीप्तमग्निं
वाह्यं क्षणेन निरवापयदान्तरं च ॥ २२७ ॥

शैलप्रपातात् पतितुं कृतोद्यमा
पवित्रतोयामथ पाटलावतीम् ।
प्रत्राजिकाया ददृशुर्दिवश्च्युतौ
चित्रांशशाङ्काविव तौ वधूवरौ ॥ २२८ ॥

मालतीमाधवौ दृष्ट्वा पुनर्जाताविव स्त्रियः ।
प्रत्याश्रयं सुरैर्दिजन्यः प्रातःसन्ध्यारुणाविव ॥ २२९ ॥

101 दिष्ट्याहिवर्द्ध 102 मरवा°. Can it be for मघा°? But it would be unpoetic to use मघा in this connection, for, this lunar mansion contains five stars, whereas चित्रा contains one only Cf. हिमनिर्मुक्तयोयागे चित्राचन्द्रमसोरिव-रघु • I 46 102A. अजिन्यः.

उत्थाप्य पादपतितामुपगृह्य गाढ-
 माश्राय मूर्ध्नि चिरमस्रजलाविलाश्री ।
 प्रत्राजिक्राऽऽशिपमयुक्तं शतं समानां
 जीव त्वमिन्दुमुखि जीवय चात्मबन्धून् ॥ २३० ॥

महिलासहितः समेत्य हर्षा-
 न्मकरन्देन सुहृन् समावभाषे ।
 क नु सा यत योगिनी विनष्टा
 कुलमभ्युद्धृतमापद्रो ययेति ॥ २३१ ॥

अरिमन् क्षणे सकरुणः
 सचिववर्गै देवरातभूरिवभू ।
 सुतदुहितृविरहविधुरी
 विगतोऽनलमिति वनेचरः शुशुचे ॥ २३२ ॥

वनचरवचनं तद् वञ्जपातोपमेयं
 सपदि निशमयन्ती मालतीमाधवश्च ।
 स्फुरितविपममोही भूतले संपतन्ती
 पुनरपि च सखीभिर्धारिता व्याकुलाभिः ॥ २३३ ॥

मम खलु वचसा तौ जीवितौ मन्त्रिमुप्या-
 विति गिरममृतौषां कालिकेवोद्गिरन्ती ।
 दिवमनु दृष्टो तैर्दीप्यमाना स्वभासा
 विधुरितजनरक्षोद्योगिनी^{१०२} योगिनी सा ॥ २३४ ॥

तत्प्रत्ययाद् विधुरितौ परिवोध्य वत्सौ
तद्दर्शनेन तपसि प्रयतोत्सुका^{१०४} सा ।

कामन्दकी समुपसृत्य तथा ववन्दे
सौदामिनी नमसि वः परिचारिकेति ॥ २३५ ॥

अथ तां भालती दृष्ट्वा वभापे घटिताञ्जलिः ।
हर्षगद्गदया वाचा मोदयन्ती सखीजनम् ॥ २३६ ॥

कपालकुण्डलाकोपदुर्जातजनितापदः ।
वयं सर्वेऽनया कृच्छ्रादार्ययाऽभ्युद्धृता इति ॥ २३७ ॥

युष्मत्परिचयस्नेहादार्यया रक्षिताऽस्म्यहम् ।
इति तद्वचसा शिष्यां लिङ्गिनी बह्वमन्यत ॥ २३८ ॥

एह्येहि भूरिजनजीवितदानपुण्य-
संभारधारिणि चिरादसि हन्त दृष्टा ।
दत्तप्रमोदमपि नन्दय मे शरीर-
मालिङ्ग्य सौहृदनिधे विरम प्रणामात् ॥ २३९ ॥

वन्द्या त्वमेव जगतः स्पृहणीयसिद्धि-
रेवंविधैर्विलसितैरतियोधिसत्त्वाः ।
यस्याः पुरापरिचयप्रतिग्रहवीज-
मुद्भूतभूरिफलशालि विजृम्भते नः ॥ २४० ॥

उक्त्वेति संप्रमवती स्वयमुत्थिता ता-
 मुत्थाप्य पादविनतामुपगृह्य गाढम् ।
 आघ्राय मूर्धनि हठादुपवेश्य पार्श्वे
 पप्रच्छ साधु कुशलं चिरकालदृष्टाम् ॥ २४१ ॥

अत्युदारमनिमित्तमद्भुतं^{१०५}
 तद् विचिन्त्य सुकृतं तथा कृतम् ।
 ग्राहतुं स्म मकरन्दमाधवौ
 तत्प्रसादपरिलङ्घजोपितौ ॥ २४२ ॥

अपि चिन्तामणिश्चिन्तापरिश्रममवेक्षते ।
 इदं त्वकृतमन्येन कृतमाश्चर्यमार्यया ॥ २४३ ॥

लंबङ्गिका तां मदयन्तिका च
 प्रणेमतुः प्रार्थिततत्प्रसादे ।
 आशीर्भिरभ्यर्च्य तपस्विनी ते
 मान्यश्रियं माधवमित्युवाच ॥ २४४ ॥

105 *मभूत, but this goes against the metre of the Stanza

106 This stz is very corrupt in the transcript, where it reads as follows—

लंबङ्गिका ता मदयन्तिवापणे
 यत्प्रार्थिततत्प्रसादे ।
 आशीर्भिरभ्यर्च्य तपस्विनी ते
 मान्यधिय माधवमित्युवाच ॥

अघोरघण्टः स कपालपाणि-
रायुष्मतायो निहतोऽपराद्धः ।

अन्तेवसन्त्या ननु तस्य वैरा-
दस्मारुमुच्चैर्जनितेयमापत् ॥ २४५ ॥

आर्यस्य कुण्डिनपतेस्तव च प्रसोतु-
रग्रे च भूरिवसुनन्दनयोः करे मे ।

आयुष्मतः प्रहितमद्य कृतप्रसादं
पद्मावतीपरिवृढेन विलिरय पत्रम् ॥ २४६ ॥

इत्युक्त्वा दर्शितं पत्रं योगिन्या समयज्ञया ।

गृहीत्वाऽवाचयत् प्रीत्या मकरन्दो महामतिः ॥ २४७ ॥

श्लाघ्यानां गुणिनां धुरि स्थितवति श्रेष्ठान्ववाये त्वयि
प्रत्यस्तव्यसने^{१०७} महीयसि परं प्रीतोऽस्मि जामातरि ।

तेनेयं मदयन्तिकाऽपि भवतः प्रीत्यै तव प्रेयसे
मित्राय प्रथमानुरागघटिताऽप्यस्माभिस्तुष्यते ॥ २४८ ॥

इति वाचिके स्फुटमनेन वाचिते

सकलस्य माधवजनस्य मानसम् ।

प्रससाद् शङ्कितविरोधविन्युते-

र्मधुवैरिनाग्नि वचसेव कीर्तिते ॥ २४९ ॥

अवलोकिता तदनु बुद्धरक्षिता

कलहंसकश्च ननृतुः प्रमोदतः ।

मदयन्तिकादिभिरथाऽनुसन्दधे

मधुवैरिणः प्रकरणस्य चित्रता ॥ २५० ॥

सौदामिनी च तामूचे तदिदं रामणीयकम् ।
तस्मिन् प्रकरणे गृहे चमत्कारवती यत ॥ २५१ ॥

अघात्ययो प्रीतियुनोर्मदप्रे
समप्रविद्याप्रहणावसाने ।
अपत्यसम्बन्धविधिप्रतिज्ञा
पुरातनी सम्प्रति पूरितेयम् ॥ २५२ ॥

माघत्रोऽथ निनगाद् लिङ्गिनीं
श्रोतुमन्व बुतुक विनृम्भते ।
वस्तुत्तमिदमन्यथा यत
प्रोक्तमेतद्रपि चाऽन्यथाऽनया ॥ २५३ ॥

गुस्तु गुम्कुलेषु श्रावकावस्थया द्वौ
प्रणयनिगमचितौ तौ यत्नास्ता तदानीम् ।
अज्ञानि सचिवयो स्वापत्यसम्बन्धसविद्
भवति परममिज्ञा तत्र सोदामिनीयम् ॥ २५४ ॥

पौरिका^{१०८} परिण
यमाशीर्भिरतिसहितौ युवाम् । (१)
तत् तु सवरणमन्यथा भवे-
न्नन्दनस्य नृपतेश्च विक्रिया ॥ २५५ ॥

108 The first two lines are defective they read thus —

पौरिका परिण
यमाशीर्भिरतिसहितौ युवाम् ।

इति जिनव्रतिनीवचनेन ते
स्फुरितविस्मयहासलसन्मुखाः ।
अतिगभीरमवाधितमद्भुतं
मतिमतां चरितं बहु मेनिरे ॥ २५६ ॥

अथ सर्वतः कृतार्थं माधवमानन्दसागरे मग्नम् ।
सफलनिजयत्नमुदिता जगाद् कामन्दकी वचनम् ॥ २५७ ॥

यत्प्रागेव मनोरथैर्वृतमभूत् कल्याणमायुष्मतो-
स्तत्पुण्यैर्मदुपक्रमैश्च फलितं क्लेशोऽपि मच्छिद्ययोः ।
निष्णातश्च समागमोऽपि विहितस्त्वत्प्रेयसः कान्तया
संप्रीती नृपनन्दनौ यदपरं प्रेयस्तदप्युच्यताम् ॥ २५८ ॥

इत्यूचुर्षीं किंस्विदितः प्रियं स्या-
दित्यादिकैस्तामभिनन्द्य^{१०९} चाक्यैः ।
तया समेतोऽनुगतः सखीभिः
पुरं प्रतस्थे ससुहृत्सवन्धुः ॥ २५९ ॥

निबद्धकेतुं निनदन्मृदङ्गां
पौराङ्गनाभिः षरिवृष्टपुष्पाम् ।
पद्मावतीमेत्य समृद्धवामौ
वधूसमेतश्च गुरु ववन्दे ॥ २६० ॥

नन्दनेन मकरन्दवन्धुना
भृशताऽपि च गुणाभिनन्दिना ।
मानितः श्वशुरयोर्महोत्सवं
मासमावहत मालतीपतिः ॥ २६१ ॥

6369

माधवोऽथ मकरन्दसंयुतो
मालती च मदयन्तिकान्विता ।
प्राप्य कुण्डिनमग्निष्ठितोत्सवं
प्रश्रयेण पितरौ प्रणेमतुः ॥ २६२ ॥

वधूमहापस्य वरस्य मङ्गले
पुरप्रवेशे पुन्रहृततेजसः ।
प्रसन्नतां मन्त्रिपरे प्रकाशयन्
विदर्भराजो विदधे महोत्सवम् ॥ २६३ ॥

अभिमतधनराशिप्राप्तिसंज्ञाततोपि-
स्वनिमुरसमूर्द्धराशिषा चर्च्यमानः ।
अनिरन्मनुतिष्ठन् पद्मयज्ञान् स्वगोहे
सममरमत दारिः प्रीणयन् ब्रन्धुवर्गम् ॥ २६४ ॥

पद्मावतीं कुण्डिनतः कदाचिन्
परापतन् पद्मपुरीं कदाचिन् ।
नित्यं^{११०} सुखानां सह धर्मपत्न्या
कोटिं परामन्वभवन् कुमारः ॥ २६५ ॥

प्रमदितमिति परंरञ्जमा बालिशानां
मुहुटिन्मिति वृत्तं मालतीमाधवाख्यम् ।
दिशतु महदयेभ्यो दर्पमानन्मुद्रां
कृतिरियमृजुल्घ्नी पूर्णमारस्वतस्य ॥ २६६ ॥

॥ इति ऋजुल्घ्नी समाप्ता ॥

INDEX I

ऋजुलघ्नी

अकरादि-वर्णानुक्रमेण श्लोकसूची

श्लोकाङ्क	श्लोकारम्भः	वृत्तम्
१९४	अग्रहान् गुणमस्माक	धनुष्टुम्
२४५	अघोरघण्ट म कपाल०	उपजाति
२४२	अत्युदारमनिमित्त०	रथोद्धता
२०	अत्रान्तरे शिक्षिनुमात्मविद्या०	उपजाति
५०	अत्रैव चित्रफलके लिख०	वसतति०
२२२	अथ च धकुलमाला	मालिनी
१७१	अथ तामुभे शपथपूर्व०	मन्नुभाषिणी
२३६	अथ ता मालती दृष्टा	अनुष्टुम्
९२	अथ तावदकुण्डलचण्ड०	मालभारिणी
२२५	अथ तावदनुनीय लोकवृत्तै	"
२२६	अथ तौ निन्दशमानयन्ता	"
३१	अथ दृढमनुचिन्त्य अन्त्रिसुर्य	पुष्पिताप्रा
१४२	अथ नरपति पद्मावत्याः	हरिणी
१९१	अथ नरपतिर्ज्योतिस्नात्रालै०	"
६८	अथ मन्दनेन पुरुष प्रहित	प्रमिताक्षरा
१८५	अथ निजसुहृदो निशम्य	पुष्पिताप्रा
५९	अथ पद्महृदया लवङ्गिका	"
१३३	अथ माधवमम्यध्यात्स्व	मालभारिणी
९४	अथ मालती कुसुम०	प्रमिताक्षरा
२१९	अथ मृगदेशानुभासदा०	हरिणी
१०२	अथ रजनिविराभे सिन्धु०	मालिनी
५४	अथ लवङ्गिकयोपहृता निजा	दुतविलम्बितम्
१०७	अथ वेप्रपाणिनिवहेन	मन्नुभाषिणी

२५७	अथ सर्वत इतार्थं	आर्या
१००	अथ सुचिरविमदांद्वाद०	मालिनी
२०५	अथाधिवेशोपवन स	वशस्थम्
१४८	अधितिष्ठति लोकसक्तियार्थं	मालभारिणी
१६८	अनुप्रविष्टा किल बुद्ध०	वशस्थम्
२०९	अनुमितमनिमित्तैश्चेतसा	मालिनी
८६	अनुसध्यमघोरघण्टनाम्न	मालभारिणी
१९८	अन्तरेऽत्र विवरानुसारिणी	रथोद्धता
२१६	अन्त शाल्यनिभानकरय०	शादूलवि०
२४३	अपि चिन्तामणिश्चिन्ता०	अनुष्टुम्
४४	अपृच्छदन्तिकागता	प्रमाणिका
४५	अभिजनधनविद्यावित्त०	मालिनी
२६४	अभिमतधनराशिप्राप्ति०	”
५७	अभिवन्दिदुमीधर तथा	वियोगिनी
२५२	अमात्ययो प्रीतियुजो०	उपेन्द्रवज्रा
७१	अयि शशिसुखि दिष्टया	मालिनी
२१०	अयि सखे सकरन्द०	द्रुतविलम्पितम्
१०५	अरणकिरणमितैरुच्छ्रितै०	मालिनी
३४	अवलोकितया मान्यबुद्धरक्षितया	अनुष्टुम्
२५०	अवलोकिता तदनु	मञ्जुभारिणी
४१	अवलोकिता च माघव०	गीति
१७८	अविरलतरदीपत्रासित०	मालिनी
८१	अशस्त्रपूतनिर्व्याण०	अनुष्टुम्
१८१	असा पटुमालतिवेषधारी	उपेन्द्रवज्रा
३	अस्ति श्रियोऽन्त पुरमप्र०	उपनाति
५३२	अस्मिन् क्षणे सकरणे	गीति
३८	अह च देवरातश्च	अनुष्टुम्
२२	आकर्ष्य ता भूरिवसो	उपनाति
२०३	आश्रन्दन भगवतीति	वसन्तति०

८२	आधोऽप्यामसदृदप०	यमन्तति०
८३	आचारैर्विचिधैरलौकिक०	शादूँलवि०
११०	आपाण्डुदोभामघमघ्न०	इन्द्रयज्ञा
२१५	आतो भूरियमुर्निदाम्य	शादूँलवि०
२४६	आर्यस्य कुण्टिनपते	यमन्तति०
९७	आलिङ्ग्य गाढमघसिक्त०	"
९६	आलोक्य पोतमिव गागर०	"
१३९	आलोलैरलकैरपद्मन०	शादूँलवि०
७	आशैशवादाचरतो स्ववृत्तै	उपजाति
१९५	इति क्षितीना यदुमन्यमान	"
७०	इति शिरमुपकर्ण्य वर्ण्यमानाम्	पुष्पिताप्रा
२५६	इति जिनयतिनीचचनेन	द्रुतविलम्बितम्
१७३	इति तद्वचन मिशमय्य	तोऽकम्
१२५	इति तामनुशोचनीम्	मालभारिणी
१६२	इति ता सुवर्ता स्मरा०	वियोगिनी
१९७	इति मनोरथमुद्धतमुद्धहन्	द्रुतविलम्बितम्
२४९	इति वाचिकस्फुटमनेन	मन्त्रुभाषिणी
१२९	इति सुवाण मकरन्द०	उपजाति
२०१	इति सतज्यं तां बाला	अनुष्टुम्
२११	इत्थ सखीभिरनुयायिभिः	वसन्तति०
१४७	इत्थ सतसनाराचसवर्णां	अनुष्टुम्
७५	इत्थमाश्वार्य्य वचनैर्मांलती०	"
११५	इत्युक्तवचने तस्मिस्ताम०	"
२४७	इत्युक्त्वा दर्शित पत्रम्	"
१६५	इत्युक्त्वा विरता बाला	"
१२२	इत्युक्तौ तौ महाभागौ	"
१३१	इत्युक्त्वा सा प्रसीहारी०	"
१३६	इत्युचुपी सा मकरन्द०	उपजाति
११०	इत्युचुपीं किंस्विदित	"

२४१	उक्त्वेति संभ्रमवती	वसन्तति०
२३०	उत्थाप्य पादनतितामुप०	"
१४१	उद्वलनमणितोरणं नव०	पृथ्वी
१४०	उद्वाहोन्मवमंकुलाखिल०	शादूलवि०
३२	उपचारमापितमृतेऽपि याचते	!
१५०	उपनीतमसां पुरोधसा	वियोगिनी
१२०	उभयोरपि लोकयोः सुमित्रम्	मालभारिणी
६५	उरःपीठीगाडीभवदति०	शिखरिणी
११९	पुङ्गं भूरिवसोरपत्यमथवा	शादूलवि०
२३९	पूष्टेहि भूरिजनजीवित०	वसन्तति०
६१	कटुकं तदसौ च निशम्य	तोटकम्
१९६	कथयति त्वयि सस्मित०	द्रुतविलम्बितम्
७४	कन्यादाने नहि नृपतयः	मन्दाक्रान्ता
२३७	कपालकुण्डलाकोपदुर्जात०	अनुष्टुम्
७७	करकलितकृपाणः कुन्तलै०	मालिनी
१८६	कलकलमुपकुर्यं कर्णतोदं	पुष्पिताप्रा
२४	कलामु गीतप्रमुखासु	उपजातिः
२०२	कवलयितुं ततः शक्तिमुर्त्वा	नदंटकम्
४०	कामन्दकीनियोगाद् घान्याः पुत्री	आर्या
१२	कामन्दक्या सह सवयसा	मन्दाक्रान्ता
५५	कुटिलनयपटुः पिता शयस्त्रवां	पुष्पिताप्रा
५०	केनेति माघवतनुर्लिखिते०	वसन्तति०
१०४	कश्चिन्मद्ग्लयगीतिस्तुति०	अश्वरा
१६३	कोऽयं जनः कुत्रलयास्त्रि	वसन्तति०
८०	कौलाहले तत्र शर्मं प्रयाते	उपजातिः
१५५	कौमारे यदि कुलटासिमां	प्रहर्षिणी
२०८	क नु मालती क नु	मन्नुभाषिणी
६४	स्वरनवरकदम्बदम्भोलि०	नाराचम्
५६	गतवयसि विरूपे नन्दने	मालिनी

९९	गतिश्रुता सा गगने	वशस्यम्
१०६	गवाक्षमार्गेण निरीक्षमाण	उपजाति
९०	गत्वा हठात् पुनरपश्यद०	वसन्तति०
१३४	गाढोक्कण्टकठोरकेरलवधू०	शादूलवि०
१७६	गुरजनपरिशकातङ्कसकोचिर्नी	मालिनी
१८	गुह्यप्रसादमन्त्राणाम्	अनुष्टुम्
२५४	गुरुषु गुरकुलेषु श्रावदा०	मालिनी
१२६	चरणान्बुजयोस्तचान्व	मालभारिणी
१८३	चरितं चरितु प्रियस्य	”
१३०	चूडामणिप्रभृतिक चरणा०	वसन्तति०
५३	जगति जयिनस्ते ते भावा	हरिणी
१०	जमनीव हितेषु जाग्रती सा	मालभारिणी
८	जन्म द्वितीय जगदर्चनीयम्	उपजाति
१४	तत् प्रतीतौ स्वगृहान्प्रविश्य	वशस्यम्
१८८	तत् प्रवृत्ते तयोरति०	पृथ्वी
१०३	तसस्तमवलोकित्ता भगवती०	”
९८	तसस्तयोरप्रतिवार्य०	वशस्यम्
७३	ततो गताया मदयन्त्रिकाया	उपजाति
२०७	ततो गिर मालति०	”
१८७	ततो विशदचन्द्रिकाभर०	पृथ्वी
२३५	तत्प्रत्ययाद्विधुरिसौ परि०	वसन्तति०
६३	तत्प्रदानमुपवर्णं विवर्णं	स्वागता
४	तत्रान्ववायश्रुतवृत्तचित्ती	उपजाति
१३५	तत्रैव तावस्थातव्य	अनुष्टुम्
२१४	तत्रोन्मादवशा दशामुपगत	शादूलवि०
५८	तदुपवननिवृत्तके प्रथमतर	अपरवक्त्रम्
६९	तदुपेहि महोत्सव विदध्या	मालभारिणी
३७	तद्यीतेरिति विवृते मया	प्रहर्षिणी
१	तमीक्षमाणा नगरे तरण्य	उपजाति

९	तयोस्तृतीयाऽप्यभवत् सतीष्यां	उपजाति
१५८	तव प्रतीप हि एवगिके	वशस्थम्
१६१	तस्मिन् दिने मम तरक्षु०	वसन्तति०
१७४	ता चिरायितमिति	स्वागता
११८	सातमीतिप्रचयपिशुनै०	मन्दाक्रान्ता
८८	तावच्च हा कठिन तात	वसन्तति०
२००	त्वद्वत्सल क्व नु तपस्वि०	"
११४	त्व वसलेति कथमप्यव०	"
१७०	दयिता वदनारविन्दवान्त	मालभारिणा
२२१	द्विवि स्थिताऽवेभत मूर्छित	उपजाति
४२	दृष्टा दृष्टा भाषव	शालिनी
१५९	ननु प्रवादो नगरे विनृभते	वशस्थम्
२६१	नन्दनेन मकरन्दबन्धुना	रथोद्धता
३६	न यथा मदायमतिपूर्वकृति	प्रमिताभरा
६२	नरपतिरुपयातो नन्दनस्या०	मालिनी
२९	नर्ममित्रमथ ता नरभर्तु	स्वागता
१९८	नाम्ना पितु स्वस्य	इन्द्रवज्रा

19 a b are wanting

३०	निजा प्रतिज्ञामपहातुमक्षम	वशस्थम्
२६०	निबद्धकेतु निनदन्मृदगाम्	उपजाति
२०४	निभंस्थं वल्पतरा	वसन्तति०
७८	निर्गूढे रजनीमुखे तमसि च	शार्दूलवि०
१७२	निश्चस्य दीर्घमथ मा	वसन्तति०
१०८	निपादिताया करिराज०	उपजाति
८४	निःसावानुपहस्य पतन०	शार्दूलवि०
३३	नृपो यथा न विहृतिमेति	१
१८९	पदाघातं काश्चित् कतिचि०	शिक्षरिणी
२६५	पद्मावती कुण्डिनत कदा०	उपजाति
२२४	परस्पर तौ परिगम्य	वशस्थम्

१६	पद्मापतीपुरपतिः किल	वारन्तति०
१५४	परिबुभ्यनमाननाम्बुर्जं तत्	मात्मारिणी
१२४	परिणनिरमणीयाः प्रीलयः	माहिनी
१५२	परिणीय मनोरथप्रियां	वियोगिनी
२२०	पाथोऽनां पथि परिचिं	मन्दाश्रान्ता
११६	वितृन्महां निर्दिष्णः	हरिभी
७	वितृन्महां नतिर्धिन् महर्षिन्	उपजाति
१२३	पुनश्च माधवं प्रीचे	भनुधुम्
११२	पुरश्चक्षुरागन्तदनु मनय	शिग्भरिणी
१५१	पुलकतिलकितप्रन्द०	पुष्पितामा
६	पूर्धस्तयोरजनयत् किल	वसन्तति०
२५५	पौरिका.	रयोद्धता
२६६	प्रकटितमिति पत्नीः	माहिनी
२	प्रफुणात्तिलकं वप्सालत्तदि	,
१११	प्रकाश्य सा माधवमन्तरस्थम्	उपजाति
१६४	प्रक्षिपिलकचयन्धा प्रस्त्रल०	माहिनी
१५६	प्रसंगतोऽथ प्रियबुद्धरक्षिता	वंशस्थम्
१९०	प्रहरणममुञ्चन् प्रपेतुः	नाराचम्
८५	प्राकारेण हिरण्मयेन कलितम्	शादृङ्गवि०
१२०	प्राजापत्यो विवाहोऽयम्	भनुधुम्
२२७	प्रापय्य तौ सपदि	वसन्तति०
९३	प्रिय माधव मन्दभाग्यया	वियोगिनी
१६६	प्रियाभिधानश्रवणामृतेन	उपेन्द्रवज्रा
१२१	प्रियो मित्र बन्धुता वा	शाहिनी
१६९	प्रेरिता प्रियसल्येथं	भनुधुम्
४७	वकुलकुसुममाला माधवेन	माहिनी
१८२	बध्यता बध्यतामेप	भनुधुम्
९१	बहलघुसृणलिप्तं बद्ध०	माहिनी
७-६	भुजेन वामेन समं	वंशस्थम्

१०९	भुजोरनेत्रै प्रसभ	उपजाति
७२	मकरन्दमिव स्फुटारविन्दात्	मालभारिणी
४३	मकरोद्याने सौ	गीति
१४०	मत्तैर्हस्तिभिरदिता हय०	शार्दूलवि०
७६	मत्वा तद्वदन निराशाहृदय	”
२३४	मम खलु वचसा तां	मालिनी
६०	मदयन्तिकाऽथ सहबुद्धरक्षिता	मञ्जुभाषिणी
१८४	मयदन्तिका सहचरीद्वया०	”
१४४	मधुरवचसि बाले माधवे	मालिनी
१९९	मम गुराभिजग्ने माधवेन	”
१६०	मयाऽपि दृष्ट ननु	वशस्थम्
१४५	मरणमपि वर यद्भेषज	मालिनी
१	महत्प्रकरण येन	अनुष्टुम्
२३१	महिलासहित समेत	मालभारिणी
२६	महीयमानो मधुनेत्र	उपजाति
२८	महीयसौ भूरिवसो प्रतिज्ञा	उपेन्द्रवज्रा
२१	माधवे भजति पचमी समा	रथोद्धता
३५	माधवे मकरन्दे च	अनुष्टुम्
	34b line is wanting	
२५३	माधवोऽथ निजगाढ लिङ्गिनी	रथोद्धता
२६२	माधवोऽथ मकरन्दसयुत	”
४९	मारुच्यथा कथयत सुहृदे	वसन्तति०
२२९	मालतीमाधवौ दृष्ट्वा	अनुष्टुम्
१३२	मालतीद्वयमधेक्ष्य ते	रथोद्धता
१७५	मालतीमनभिवीक्ष्य	”
१७०	मालतीत्रेपमच्छलं	अनुष्टुम्
१३७	मालत्या सभमथ माधवो	प्रहर्षिणी
४८	मालत्या स्वविनोदनाय	शार्दूलवि०
१८०	मयिलीमिव पुलस्त्य०	रथोद्धता

१२८	श्लाघ्यान्वयेति नयनोत्सव०	वसन्तति०
२१२	संज्ञामवाप्य मकरन्द०	"
११	सकलासु कलासु पारदधा	मालभारिणी
२०	स देवरातस्य सुतो महात्मा	उपजातिः
३९	संमंथ्येत्थं भन्निमुस्थे प्रयाते	शालिनी
२३	सा लालयन्ती भुवनैकभूपाम्	उपजातिः
९५	सावेगमद्भुतबलः सहसा	वसन्तति०
७९	सीत्कारैर्भैरवाणां दिशि दिशि	स्रग्धरा
६७	सुहृन्मोहसुग्धस्ततो माधवः	भुजङ्ग०
१९२	सूर्याचन्द्रमसाविव द्युति०	शार्दूलवि०
२५१	सौदामिनी च तामूचे	अनुष्टुप्
१३	स्वां दुहितरं दुहितृमान्	गीतिः
१४६	हृदयमतिकठोरं मालती०	मालिनी

२५८	यत्प्रागेव मनोरथैर्वृत०	शादूँलवि०
२३८	युष्मत्परिघयस्नेहादार्यया	अनुष्टुम्
२१३	यः पूर्वं स्पृहणीयतामुपगतः	शादूँलवि०
२१८	लवङ्गिकाद्याभिरनुप्रयाता	उपजातिः
२४४	लवङ्गिका तां मदयन्तिका च	”
१४९	लवङ्गिकाद्या ललनाः प्रहासान्	”
१५७	लवङ्गिकाह तां सुतां	अनुष्टुम्
२३३	वनचरवचनं तद्वज्र०	मालिनी
२४०	वन्द्या स्वमेव जगतः	वसन्तति०
११३	वचनानन्तरे तस्याः	अनुष्टुम्
१५३	वधूवरौ वासगृहं निवेश्य	उपजातिः
१४३	वध्वाः सद्य प्रविशति वरे	मन्दाक्रान्ता
१६७	वयं तथा नाम यथात्थ	वंशस्थम्
२६३	वधूसहायस्य वरस्य	”
१५	विदुषां समितौ विदभंराजः	मालभारिणी
२१७	विपदमथ विदित्वा देवरातः	मालिनी
१३८	विलासिनीं व्रीडयती	वंशस्थम्
६६	वीरस्य तस्य विपुलेन बलेन	वसन्तति०
१९३	वैलक्ष्यात्तौ पुनरपि निजौ	मन्दाक्रान्ता
४६	शाकुन्तलादीनितिहासवादान्	उपजातिः
१०१	शीर्षच्छेद्या त्वमपि तदपि	मन्दाक्रान्ता
१७	शुश्रूषया भगवतीमनुमान्य	वसन्तति०
२२८	शैलप्रपातात् पतितुम्	उपजातिः
२२३	श्रीपर्वतं लघुतया गमितेन	वसन्तति०
८७	श्रीपर्वतात् उपगताविव	”
८९	श्रुत्या च किन्विदमिति	”
११०	श्रुत्वा तेषामिति बहुविधा०	मन्दाक्रान्ता
५१	श्रुत्वाय तत्प्रियसखं मकरन्द०	वसन्तति०
३४८	श्लाघ्यानां गुणिनां धुरि	शादूँलवि०

१२८	श्लाघ्यान्वयेति नयनोत्सव०	वमन्तति०
२१२	संज्ञामवाप्य मकरन्द०	”
११	सकलासु कलासु पारदश्रा	मालभारिणी
२०	स देवरातस्य सुतो महान्ना	उपजातिः
३९	संमंन्येथं मन्त्रिमुत्थे प्रयाते	शालिनी
२३	मा लालयन्ती मुवनैकमूपाम्	उपजातिः
९५	मावेगमद्भुतवल् सहसा	वमन्तति०
७९	सीत्कारभैरवाणां दिशि दिशि	स्रग्धरा
६७	सुहृन्मोहमुग्धस्ततो माधवः	भुजङ्गप्र०
१९२	सूर्याचन्द्रमसाविव द्युति०	शार्दूलवि०
२५१	मांदाभिनी च तामूचे	भनुष्टुम्
१३	स्वा दृहितर दृहितृभान्	गीतिः
१४६	हृदयमतिकठोर मालती०	मालिनी

INDEX II

An alphabetical list of metres occurring in the Rjulaghvi (The Roman fig against each metre shows the number of stzs in that metre.)

१ अनुद्युम्—	२९	१७ भुनङ्गप्रयातम्—	१
२ अपरवक्त्रम्—	१	१८ मञ्जुभाषिणी—	७
३ आर्या—	२	१९ मन्दाक्रान्ता—	८
४ इन्द्रवज्रा—	२	२० मालभारिणी—	१८
५ उपजाति —	३४	२१ माळिनी—	२७
६ उपेन्द्रवज्रा—	४	२२ रथोद्धता—	१०
७ गीति —	४	२३ वशस्थम्—	१५
८ तोटकम्—	२	२४ यस्मन्तिलका	३५
९ द्रुतविलम्बितम्—	५	२५ वियोगिनी—	५
१० नर्दटकम्—	१	२६ शार्ङ्गलविक्रीडितम्—	१८
११ नाराचम्—	२	२७ शालिनी—	३
१२ पुष्पिताम्रा—	७	२८ शिवरिणी—	३
१३ पृथ्वी—	४	२९ सम्भरा—	२
१४ प्रमागिना—	१	३० स्वागता—	३
१५ प्रमिताक्षरा—	३	३१ हरिणी—	५
१६ प्रहरिणी—	३	३२ Unknown—	२

INDEX III

An alphabetical list of stanzas from the Mālatī-mādhava quoted in the Rjulgavi

1 अपि चिन्तामणिश्चिन्ता० (Spoken by माध० & मक०)			
	मा. मा. X. 22—	ऋजु०	243
2 अशस्त्रपूतनिर्व्याज०	(माध०)	,, V. 12—	,, 80
3 एहोहि भूरिजन०	(काम०)	,, X. ८0—	,, 239
4 कथयति त्वयि	(माध०)	,, VIII.11—	,, 196
5 कपालकुण्डलाकोप०	(माध० & मक०) ¹	,, X. 19—	,, 237
6 गाढोत्कण्ठकठोर०	(काम०)	,, VI. 19—	,, 134
7 जगति जयिन	(मक०)	,, I. 36—	,, 52
8 त्वं वत्सलेति	(मक०)	,, VI. 14—	,, 114
9 स्वद्वस्सल क नु	(कपाल०)	,, VIII. 8—	,, 200
10 परिगति रमणीया	(काम०)	,, VI. 16—	,, 124
11 पुरश्चक्षुराग	(काम०)	,, VI. 15—	,, 111
12 प्रेयो मित्र	(काम०)	,, VI. 18—	,, 121
13 यद्यागोव मनोरथ०	(काम०)	,, X. 24—	,, 258
14 या कौमुदी नयनयो	cd only (मक०)	,, I. 34—	,, 50
15 वन्द्या त्वमेव	(काम०)	,, X. 21—	,, 249
16 वयं तथा नाम	(लव०)	,, VII. 1—	,, 167
17 शाकुन्तलादीनिति०	(काम०) ²	,, III. 3—	,, 45
18 श्लाघ्याना गुणिना	(काम०)	,, X. 23—	,, 248
19 श्लाघ्यान्वयेति	(मक०)	,, VI. 17—	,, 128

1 This is put in the mouth of मालती in the ऋजु०

2 मा मा has मदुत्सङ्ग^० in the 3rd l , it has been changed to तदुत्सङ्ग^० in the ऋजु० as demanded by the Context

NOTES

(MW—Sansk Eng Dic by Monier—Williams)

2 इतिवृत्त—story, plot

3 अग्रहार in l 1, land donated by the king to the Brahmanas for sustenance, in l 2, excellent necklace, अग्रश्राली हारश्च

4 अन्वयाय—please correct this as अन्वयाय, family
प्रसिद्ध—famous for Cf प्रतीति प्रथितव्यातवित्तविज्ञातविश्रुता ।
अमर० III 1 9 माधवकेशवारेयो—The names of माधव the
father of देवरात, and केशव that of भूरिवसु are not found in
the मा मा They are invented by पूर्णसरस्वती पुष्पदन्तौ—
the sun and the moon Both the forms पुष्पदन्तौ and पुष्पवन्तौ
are correct अमर० records only the latter, but the रामाश्रमी
com on पुष्पवन्तौ notices the form पुष्पदन्तौ and quotes from
हैम, 'पुष्पदन्तौ पुष्पवन्तावेकोक्त्या शशिभास्करौ ।'

5 पितृन् etc—a reference to the पञ्चमहायज्ञs which a
Brahmin is enjoined to perform every day Cf अध्यापन
ब्रह्मयज्ञ पितृयज्ञस्तु तर्पणम् । होमो देवो बलिर्भौतो नृयज्ञाऽतिथिपूजनम् ॥
मनु० III 70 गृहं—with स्तम्भौ, a house, with तौ, the life of
a householder गृहं चतुर्णां गतिं etc Cf यथा वायु समाश्रित्य वर्तन्ते
सर्वजन्तव । तथा गृहस्थमाश्रित्य वर्तन्ते सर्व आश्रमा ॥ मनु० III 77

6 अन्वितं । e अयान्वितं । e ययार्थनामानम्

7 सोमत्विप्—having the splendour of the moon

16 नृपविद्यासु चतुष्टयासु—The use of the plu is gramma-
tically wrong The plu seems to have been used for
the sake of metre The emendation noted in the footnote
solves this grammatical irregularity

15, 16 The names गुणवर्मा and पद्मवर्मा are not found in
the मा मा अपारीत् fr √पृ to satisfy, to please

18 सिद्धयष्टकं a reference to the eight supernatural
powers viz अग्निमा महिमा प्राप्ति प्राकान्य महिमा तथा । ईशिता
वशिता चैव तथा कामावशायिता ॥ quoted in the रामाश्रमी टीका on
अमर० I 1 36 Read सिद्धयष्टं for सिध्यष्टं

21 समा-मना a year The word is usually used in the plu But sometimes it can be used in other numbers also Cf रामाश्रमी टीका on अमर० I 4 20 (सवसरा वमरोद्गा हायनोऽश्री शरत् समा ।) बहुवचननिर्देशान् प्रादेय बहुवचनान् इति ध्वनयति । कचिद् वचनान्तरमपि 'समा मना विज्ञापते' (पा १ 2 12) इति सूत्रान् ।

22 It was कामन्दकी and not the city of पद्मावती that was enjoying one ब मव (the birth of मालती) after another (the birth of माधव) and hence पद्मावती has been emended to पद्मावतीम् In इहावतीर्णा, इह has after all to be taken as equal to 'this earth' So it has been emended to इहा^० as it gives the same sense more directly, and in the Devanagari Mss the interchange of ल and ह is quite likely

24 Emend °दक्षा to °दक्षा referring to कामन्दकी नित्ये-नी Atm to teach, to instruct The sense of the 4th line is not quite clear Perhaps it means—just as the moonlight (ज्योत्स्ना) causes a bright pearl to appear still more beautiful, so कामन्दकी's efforts to teach मालती, who was naturally very intelligent, the कामशास्त्र etc were productive of very great results We may perhaps read भासयन्ती for भावयन्ती

25 Acc to भवभूति, माधव was sent to पद्मावती to learn आन्वीक्षिकी Acc to कामन्दकीतिमार II 11, आमविद्या is the same as आन्वीक्षिकी, (आन्वीक्षिक्या मविद्या स्यात् ईक्षणामुत्पत्त्यो ।)

27 अचेतयन्त्य वभूवु इति शेष । For a similar description, see रघु० VII 5-11

30 डालायितशेमुपा—The form डालायित is as correct as डालयित, though of rare occurrence It is denominative fr डाल, a swing MW records डोल as occurring in the Bala ramayana VII Act For the idea Cf भासात् स डोलाच्चलित-वृत्ति—Raghu 14 34 शेमुपा, intellect

31 निराकृतदलेन—निराकृत by भावे च is equal to निराकृति, निराकृतं च अमा दलश्च (कर्मधा), refusal under some pretext Perhaps the emendation निराकृति दलेन would make the text

smoother and easier to understand तच्छ्रुता प्रकाशयाम 'we shall explain the pretext used in giving the refusal', must be taken as the कविवाक्य, though it is the least expected here. As noted in the foot note to this stanza there seems to be some lacuna here and only a discovery of another Ms would remove this irregularity.

32 तव—This is said only to please कामदकी, 'मालती is as good as your own daughter' so that she may take the greatest interest in defeating the plan of the king. Or emend तव to मम. The Index of Metres records the metres of this and the following stanzas as Unknown. But I must thank Dr Raghavan who has been successful in finding them out, as he says, 'after a great toil with them'. According to his suggestion, उपचारभाषितमृते must go with an earlier verse which is lost except for that fragment, and अपि should be emended to अभि. Thus the first half will read अभियाचते नृपमुखेन । तव (मम) दृष्टितर स नन्दन । The 2nd half is alright. The metre then would be उद्रता (a विपमवृत्त) of the 2nd variety acc to the छन्दोमञ्जरी of Gangā dasa (Kaśī Sk Series No 55, p 240). It is defined as प्रथमे सन्तौ यदि मर्त्या च नसप्तगुरुक्राण्यनन्तरम् । यद्यथ भनञ्जलगा स्थुरथो, सजसा जर्गा च भवतीयमुद्रता ॥ 1 e the *gana*—scheme is

स ज स ल, न स ज ग ।

भ न ज ल ग, स ज स ज ग ॥

and in illustration is quoted the stanza अथ द्वाप्तवस्य वचनेन etc — किरात् ० XII 1 of भारवि

33 The metre of this stz would be सौरभक if we shift a single letter in the first line (न नृपो यथा instead of नृपो यथा न and drop another (ख) in the 3rd. The stanza as emended would read thus — न नृपो यथा विकृतिमेति, हतिरपि यथा न सविद । नेतुमहंसि तथा घटना, मतिशालिना किमिव नाम दुर्धन्म् ॥ The सौरभक is defined in केदारभट्ट's वृत्तरत्नाकर (K S S 55, P 119) as चरणत्रय व्रजति लक्ष्म, यदि सकलमुद्रतागतम् । नौ भगा

भवति सौरभक चरणे यदीह भवतस्तृतीयके ॥ 1 e The *gana*-scheme would be स ज स ल, न स ज ग । र न म ग, स ज स ज ग ॥
साविद् = प्रतिज्ञा see stz 12 above हति = हानि violation

36 न यथा प्रथते it should not, however, be known by people that it is done with my knowledge and sanction

37 विवृत by भावे ऋ = विवरणं exposition नीते इति विवृते = नीते इति विवरणे (कृते सति)

38 तिष्ठावहे are guided by your advice Cf सशय्य कर्णादिपु तिष्ठते य । किरात० 3 14

39 निस्सृष्टार्थदूत्यं—a निस्सृष्टार्थदूत is a messenger who acts on his own responsibility, the full management of a business being entrusted to him Cf निस्सृष्टार्थो मिताथश्च तथा शासनवाहक । सामथ्यात्पादतो हीनो दूतस्तु त्रिविधो मत ॥ कामन्द 13 3

42 पृषत्क, an arrow

45 गुणित enumerated आभङ्गकेन, read it as आयङ्गकेन आयङ्गकम् = उक्ता, longing see Śabdakalpadruma, and Kalpa drukośa I (GOS XLII) हृष्ट्वा स्याद्रणस्तद्द्विदायङ्गक पुन । P 429, stz 115

46 तदुत्सङ्गं—मा मा has मदुत्सङ्गं as कामन्दकी is the speaker there But here as the poet is narrating the story it is appropriately changed to तदुत्सङ्गं

48 तीर्थेन—तीर्थे, medium, means Cf मा मा I 15 6 तदनेन तीर्थेन घटत etc

54 प्रतियातना, a picture, a portrait

57 उपहत, brought 1 e caused

58 हरिणदशी, read °शी

60 नखरायुध, a tiger

63 अभियुक्त, attacked

64 कदव collection, multitude दम्भोलि, a thunderbolt

65 उर पीठी broad chest पीठ, a seat, rarely पीठी—

MIW क्षतत्र, blood घुसृण, saffron

66 गाढप्रहर—Read गाढप्रहार

70 शशिरवि the lustre or splendour of the moon 1 e ज्यास्ना

71. नन्द्युः, pleasure, delight, happiness.
72. मराली—female swan परिलुम्ब् to steal, carry off.
77. चण्डातक—a pair of shorts, or tunic. Cf. कार्दमिक-चैलचीरिकानियमितोच्चण्डचण्डातकम्—हर्षचरित II. para 7. These two references show that चण्डातक was a garment worn by males. But Sanskrit lexicons would make it appear that चण्डातक was put on by women only. Cf. अर्धोरक वरस्त्रीणां स्याच्चण्डातकमशुकम् । अमर० II. 6. 119. and अर्धोरकं चलनकं स्याच्चण्डातकमशुकम् । समवृत्तानां . ॥ कल्पद्रुकोप Vol I, p. 52, stz. 261, GOS No. XLII.
78. अमुना-माघवेन.
79. फेरव—a jackal. किरि (or किरि) a hog.
83. आकल्प, dress, decoration.
84. पितृवन, श्मशानं. करङ्क skull or a skeleton. कुणप, a corpse. दुष्ट, defiled, rendered unholy.
85. वृष, the sun
88. श्रवसी, the ears
90. उपयाचित, a present promised to a deity to propitiate her. स्वं जीवित 1. c. मालतीं.
91. अलिकं, forehead.
92. चण्डमुण्डा, a form of दुर्गा, here = कराला.
94. वर्मन्, armour.
95. मुसल्य मुसलेन वध्यः. Cf. अमर III. 1. 5 . वध्यो मुसल्यो मुसलेन य ।
104. निष्ण, clever, adept.
105. उद्दामर, excellent
106. गर्भगृह, the sanctuary of the temple, the नगर-देवतामन्दिर in stz 103 above.
107. गौपुर, the ornamental gate-way of a temple.
109. उत्क, eager, desirous of
117. लिङ्गिनी 1 e कामन्दकी
118. पितृमवयसा 1 e कामन्दक्या सवयस्, a companion, friend
119. उत्करः, a multitude

- 120 उपबृंहित, supported
- 125 भणितो speech MW does not record this word but only भणिति
- 130 हेपन paste : e sandle paste
- 138 व्रीडयती—pre part fr the denominative of व्रीडा, bashfulness Or we may emend it to व्रीडवती for व्रीड = व्रीडा Kālidasa has used the word व्रीड as noted by तत्त्वबोधिनी (com on सिद्धान्तकौमुदा) in व्रीडमावहति मे स संग्रति The emended reading would also improve the alliteration
- 139 अवकुण्ठन—Both the forms अवकुण्ठन and अवगुण्ठन are correct For the former, see stz 174 above
- 142 आकल्प, ornament
- 145 The 4th l appears corrupt
- 148 कातुकमन्दिर, the house in which a marriage is to take place
- 160 For प्रयाण°, read प्रमाण°
- 161 तरक्षु, a tiger
- 164 अनुपाधि अविद्यमान उपाधि (condition, reflection) यस्मिन् कर्मणि यथा स्यात्तथा, without a moment's hesitation मधु, quickly, immediately
- 166 आचित covered with
- 168 किल used in the sense of अल्कि बुद्ध° pretended to enter only after this speech of लवङ्गिका Really speaking she was hiding herself somewhere there all the while
- 169 अपिता, given : e caused by
- 171 प्रतिपत्ति, course of action Cf वयस्य, वा प्रतिपत्तिरथ मालविकाग्निमित्र III 19 4 प्रति वा—What would you do in this case?
- 176 Read 'परिणाह for परिणाहान् परिणाह, extent 'परिणाहा विशालता'—अमर II 6 114
- 177 कालेय, black sandal वीथी wood
- 180 नन्द्या (?) There must be some word here meaning राम and रुद्रमण
- 184 दिष्टिष्टुष्टिचम्पा—Cf दिष्ट्या यद्यंत मद्यन्ति कालाभेन—मा मा VIII 6 7

187 पटीर, sandal wood

188 पुरातनमुनान्द्रयो — This seems to be a reference to नर and नारायण, the two ancient sages having their hermitage at Badarikedara Cf Mbh III 145 23 (Critical Ed)

189 असङ्गात् ind, unobstructedly, easily क्षतमर्चं, blood सैन्य, a guard, a sentinel, a soldier

192 दक्षी, the two अधिर् s दैत्वामरेज्यौ । e शुक्र and बृहस्पति इत्य, a teacher

216 अकल्यहृदय — (अकल्य unwell) sick at heart Cf अमर III 3 159 कल्यौ सञ्जनिरामयी

217 तदुपहित°—तया विपदा उपहित उपहित, preceded by or connected with, । e caused or occasioned by

220 पाथोद, a cloud 221 वैभक्त, read वैक्षत

222 विद्यया नन्दयन्ती—*Emend this to* विद्यया त नयन्ती Cf मा ना इति समाधवा निष्क्रान्ता IX 51 1 230 °मयुक्त read मयुक्त

237 In the मा मर this stz is uttered by माधव and मकरन्द, here however it is put in the mouth of मालता

245 अन्तेवासिन्या । e कपालकुण्डलया

246 परिवृढ, lord Cf अमर III. 1 11 प्रभु परिवृढोऽधिप ।

249 वार्त्तिक a message

250 अनुसदधे (pass) was inquired about मधुदेरिण — माधवस्य We must read the following remark of कामन्दकी before 250^{ed} to grasp its full significance — कामन्दकी— अस्ति वा कुतश्चिदेवभूतमद्भुत विचित्ररमणीयाज्ज्वल प्रकरणम् । मा मा X. 23 14-15 This remark, which must have roused the curiosity of मद्भयन्तिका and others is taken for granted by our poet

251-252 Cf मा मा X 23 16 17 इदमत्र रमणीयतरं यदमात्ययाभूरिवसुदेवरातयाश्चिरात्पूर्णोऽयमितरेतरापत्यसम्बन्धा मा मनारथ ।

253^{ed} Cf मा मा X. 23 19 20 माधवमकरन्दा—भगवति अन्यथा वस्तुवृत्तमन्यथा वचनमायाया ।

256 चिनप्रतिनी—(चिन = बुद्ध) कामन्दकी Cf अमर I 1 13, मारणिल्लकचिचिन ।

ERRATA

Page	For	Read
1 1 14	तन्नान्वयाय	तन्नान्वदाय
4 1 11	सिध्यष्ट	सिध्यष्ट
11 1 21	हरिणदशी	हरिणदशी
13 1 5	द्रुतगति	द्रुतगति
13 1 13	ग्रहर	ग्रहार
31 1 8	प्रयाण	प्रमाण
43 1 6	स्थिताऽवेक्षत	स्थिताऽवैक्षत
43 1 13	नन्दयन्ती	त नयन्ती
45 1 4	मयुक्त	मयुक्त
48 1 3	रायुष्मतायो	रायुष्मता यो
55 1 6	?	उद्गता 2nd
57 1 26	?	सौरभक
63 1 15	VI 15—, 111	VI 15—, 112
63 1 19	X 21—, 249	X 21—, 240
63 1 21	III 3—, 45	III 3—, 46